

FA8055 Själständigt arbete, 15 hp

2024

Ämneslärarexamen med inriktning mot arbete i gymnasieskolan
Institutionen för musik, pedagogik och samhälle (MPS)

Handledare: Veronika Muchitsch

Josefina Cerda

Transpersoner och sång

Samtal om röst, sång och sångundervisning

ABSTRAKT

Titel Transpersoner och sång.

Denna studie undersöker transpersoners erfarenheter av röst, sång och sångundervisning utifrån både ett elev- och lärarperspektiv. Fyra intervjuer med transpersoner som själva sjunger och är verksamma inom sångpedagogik, som lärare och elever, beskriver varierade erfarenheter av kopplingen mellan röst och person där rösten kan ses som ett funktionellt instrument eller en central del i ett performativt skapande av kön. Studien visar att normer och förväntningar inom sångpraktiken ibland begränsar transelever samt att elevcentrerade pedagogiska metoder kan möjliggöra ett mer välkomnande och bekräftande lärande. Transspecifik kompetens lyfts som en nyckel för framtidens sångpedagoger för att skapa en tryggare och mer anpassad undervisningsmiljö där transpersoners röstliga uttryck och identiteter kan bejakas. Studien bidrar med nya perspektiv inom ett område där forskning är begränsad och efterlyser mer arbete för att utveckla välkomnande sångpedagogiska metoder.

Nyckelord Trans, transperson, sång, sångpedagogik, röst, musikundervisning, cis, normkritik, kön, queer, HBTQIA+.

ABSTRACT

Engelsk titel Transgender people and singing.

This study explores transgender individuals' experiences with voice, singing, and singing pedagogy from both student and teacher perspectives. Four interviews with transgender individuals who sing and are engaged in the field of vocal pedagogy, as teachers and students, describe diverse experiences of the connection between voice and identity, where the voice can be viewed as a functional instrument or as a central part of a performative creation of gender. The findings highlight that norms and expectations within vocal practices can sometimes constrain transgender students, and student-centered teaching methods enable more welcoming and affirming learning experiences. Trans-specific expertise is identified as crucial for future educators to create safer and more tailored educational environments where transgender voices and identities are embraced. The study provides new insights into a relatively under-researched area and calls for further work to develop affirming pedagogical practices.

Keywords Trans, transgender, voice, singing, vocal pedagogy, music education, cis, gender, queer, LGBTQIA+

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Problemområde och avgränsning.....	1
1.2 Syfte och forskningsfrågor.....	2
2. Bakgrund	3
2.1 Termer och begrepp	3
2.1.1 Transpersoner och cispersoner	3
2.1.2 Kön.....	3
2.1.3 Könsdysfori och könseufori	5
2.1.4 Alternativa termer	6
2.1.5 Språk i förändring	6
2.2 Lagstiftning och transpersoners levnadsvillkor	7
2.3 Röst och identitet	8
2.3.1 Röst och kön.....	9
2.4 Intresseområde för studier på landets musikhögskolor.....	10
3. Tidigare forskning	11
3.1 Sång och identitet.....	11
3.1.1 Sång och transpersoner	12
3.2 Transpersoner och musikpedagogiska sammanhang	12
3.2.1 Transpersoner och sångpedagogiska sammanhang.....	13
3.3 Sammanfattning av tidigare forskning.....	14
4. Teoretiska perspektiv	15
4.1 Queerteori och transteori	15
4.1.1 Teoretisk bakgrund och centrala teman	15
4.1.2 Den heterosexuella matrisen	16
4.1.3 Transteori	17
4.2 Queerteoretiskt perspektiv applicerat på pedagogiska sammanhang	18
4.2.1 Normkritisk pedagogik.....	18

4.3 Queerteoretiskt perspektiv applicerat på musikpedagogiska sammanhang.....	18
4.3.1 Gender-Complex Education.....	18
4.3.2 Queering Vocal Pedagogy.....	19
4.4 Sammanfattning av teoretiska val.....	20
5. Metod.....	21
5.1 Kvalitativ intervju som metod.....	21
5.1.1 Urval och presentation av studiens informanter.....	21
5.1.2 Genomförande i praktiken.....	23
5.2 Analysprocessen.....	23
5.3 Forskningsetik.....	25
5.3.1 Syfte och risk-vinstbedömning.....	25
5.3.2 Genomförande.....	26
5.3.3 Analys.....	27
6. Resultat.....	28
6.1 Mångfacetterade erfarenheter.....	28
6.1.1 Röst som identitet eller instrument.....	28
6.1.2 Röst, känslor och en vilja att förändra röst.....	31
6.1.3 Sammanfattning och vidare diskussion.....	36
6.2 Normer, språk och makt.....	38
6.2.1 Normer och ideal.....	38
6.2.2 Språkets betydelse.....	43
6.2.3 Sånglärare som pushar.....	45
6.2.4 Sammanfattning och vidare diskussion.....	48
6.3 Normkritisk sångpedagogik.....	50
6.3.1 Trygg och elevcentrerad pedagogik.....	50
6.3.2 Framtidens sångpedagog.....	52
6.3.3 Sammanfattning och vidare diskussion.....	56
7. Diskussion.....	57
7.1 Metoddiskussion.....	57

7.2 Musikpedagogiska implikationer.....	59
7.3 Vidare forskning	59
Referenser.....	60
Bilaga 1.....	64
Bilaga 2.	66

1. Inledning

Under våren 2023 skrev jag mitt självständiga arbete på grundnivå om unga transpersoner och sång. Efter att ha tagit del av tidigare forskning på området, främst från USA, där transpersoner lyfter fram olika typer av problem och brister kopplade till sångundervisning förväntade jag mig liknande resultat från min studie. Mina informanter, fyra elever som vid tillfället för studien läste sång på gymnasienivå i Stockholm, var dock till stor del positiva och menade att deras lärare visar på erfarenhet i bemötandet av transpersoner samt att skolorna har fungerande rutiner för att skapa inkluderande undervisning. De upplevde bland annat att lärarna är duktiga på att använda ett könsneutralt språk i undervisningen. Informanterna upplevde dock att relationen till den egna rösten kan vara komplex och att det fortfarande förekommer vad de kallar för ”mindre problem” i sångundervisningen som många gånger kan vara förankrade i traditioner. För att bygga vidare på denna studie vill jag i föreliggande arbete undersöka vad transpersoner som själva är verksamma som pedagoger och ledare i olika sångrelaterade sammanhang har för tankar och erfarenheter av röst, sång och sångundervisning. Deras erfarenhet av att själva använda sin röst i tal och sång samt att vara delaktiga i sångundervisning, både som elever och lärare, möjliggör en ingång till ämnet från flera vinklar vilket kan bidra med nya perspektiv inom detta forskningsfält.

1.1 Problemområde och avgränsning

Transpersoner har funnits i alla tider men är en grupp som relativt nyligen trätt in i en forskningskontext vilket medför att forskning om transpersoner på många områden är bristfällig (Stryker & Whittle, 2013). Transpersoner är, precis som cispersoner, en heterogen grupp bestående av individer med olika bakgrund, identiteter, önskemål, förutsättningar och behov. Dessa två samlingsbegrepp kommer att presenteras mer utförligt under rubriken *2.1.1 Transpersoner och cispersoner* eftersom de är centrala för förståelsen av studiens resultat. Det finns statistik från olika håll som pekar på att antalet människor som identifierar sig som transpersoner ökar, både nationellt och internationellt (SOU 2017:92; Frisé et al, 2017; Summanen & Wurm, 2023). Att en växande elevgrupp i framtiden kan förväntas identifiera sig som transpersoner kräver en medvetenhet och beredskap hos alla lärare. För sånglärare tillkommer en extra dimension då rösten är en del av vår kropp och en del av vår person, och det därför finns ett starkt samband mellan sång och identitet (Lemon-McMahon, 2019; Bergesen Schei, 2007). För transpersoner kan relationen till den egna rösten vara komplex då upplevelser av denna kan trigga *könsdysfori* men även skapa *könseufori* eller bidra med så kallade *gender-affirming experiences* (Sauerland 2022, Cayari et al, 2021; Cerda, 2023). Könsdysfori är en medicinsk diagnos som innebär en känsla av att den egna kroppen och det juridiska könet inte stämmer överens som även är förknippad med

psykiskt lidande och/eller en försämrad förmåga att fungera i vardagen (Socialstyrelsen, 2015). Könseufori kan beskrivas som positiva känslor som uppstår när man blir bekräftad i sin könsidentitet (Summanen & Wurm, 2023). Dessa två begrepp kommer att presenteras mer utförligt under rubriken *2.1.3 Könsdysfori och könseufori* på sidan 5 eftersom de är av betydelse för studiens resultat.

Det finns exempel på hur röst användande hos transpersoner kan leda till röstproblem (Palkki, 2020; Sauerland 2022), något som skulle kunna motverkas med hjälp av lärare som är medvetna om transpersoners behov och därmed kan stötta sina elever i att sjunga och tala i ett hälsosamt röstläge. För att skapa den medvetenhet och transspecifika kompetens som krävs i sångpedagogiska sammanhang behövs mer kunskap om transpersoners erfarenheter av röst, sång och sångundervisning, såväl nationellt som internationellt. Informanterna i föreliggande studie bär på erfarenhet av att vara transpersoner, sångare, lärare, och elever vilket innebär en unik insikt i hur det kan vara att som transperson navigera frågor som rör röst, sång och sångundervisning. Dessa insikter kan, då de delas med andra medelst denna uppsats, bland annat bidra till att bygga transkompetens hos fler pedagoger.

1.2 Syfte och forskningsfrågor

Syftet med denna studie är att bidra med mer kunskap om transpersoners erfarenheter av röst, sång och sångundervisning. Eftersom forskning om transpersoner och sång är bristfällig kan studien erbjuda en liten men viktig pusselbit i att kartlägga transpersoners upplevelser. Denna kunskap är viktig för både nuvarande och framtida musikpedagoger i allmänhet, och sångpedagoger i synnerhet.

- Vilka erfarenheter har transpersoner av röst användning?
- Vilka erfarenheter har transpersoner av sångundervisning som elever/lärare?
- Vad har transpersoner för uppfattningar om hur välkomnande och bekräftande sångpedagogik kan skapas?

Då det ännu skrala utbudet av tidigare forskning på området rättfärdigar en explorativ ingång utgår jag från liknande forskningsfrågor som i min förra studie. Eftersom samtliga informanter i föreliggande studie har erfarenhet av delta i sångpedagogiska sammanhang både som elever och lärare undersöks frågorna denna gång utifrån flera perspektiv. Lärarperspektivet blir ett viktigt tillägg då transpersoner i lärarroller tidigare saknats i svenska empiriska studier på området.

2. Bakgrund

På samma sätt som kunskaper i musikteori kan hjälpa oss att uppskatta vår repertoar på ett djupare plan kan teoretiska termer och begrepp hjälpa oss att på ett djupare sätt förstå den mänskliga erfarenheten (Sauerland, 2022, s. 3). Kunskap om, och förståelse av, begrepp som rör transpersoners livserfarenheter blir essentiellt för att ta del av denna uppsats och jag börjar därför med att presentera och diskutera viktiga begrepp som rör frågor om identitet och kön. Detta följs av en kort redogörelse för studier om transpersoners levnadsvillkor i Sverige för att ge ytterligare bakgrund och förståelse för behovet av en välkomnande (sång)undervisning för transpersoner. Slutligen presenteras ett avsnitt om röst och dess betydelse för identitetsskapande bland annat i fråga om kön samt en presentation av resultaten från ett antal studier rörande transpersoners erfarenheter av sångundervisning genomförda av studenter vid landets musikhögskolor.

2.1 Termer och begrepp

2.1.1 Transpersoner och cispersoner

I forskningssammanhang brukar man skilja mellan transpersoner och cispersoner. Ordet *transperson* är ett paraplybegrepp som innefattar en rad olika identiteter, personer och grupper som på olika sätt bryter eller avviker mot samhälles normer för kön samt identifierar sig med begreppet trans (RFSU, 2024). Vissa transpersoner identifierar sig inom en binär könsuppdelning, man/kvinna, medan andra individer identifierar sig utanför denna binära modell (Sauerland, 2022). Begreppet *cisperson* samlar ”en bredd av erfarenheter där könsidentiteten stämmer överens med könet du tilldelades vid födseln. Du som *inte* har erfarenhet av att vara transperson kan alltså kallas cisperson” (Summanen & Wurm, 2023, s. 20). Varken prefixet cis- eller transäger något om en persons sexualitet och även cispersoner kan bryta mot normer för kön genom exempelvis sitt könsuttryck utan att definiera det som en transerfarenhet (Summanen & Wurm, 2023, s. 20). För att fullt ut förstå begreppen transperson och cisperson blir det nödvändigt att bryta ner begreppet *kön* för att få syn på samhällets normer för olika aspekter av kön och hur detta påverkar individers identitetsskapande. Efter en genomgång och diskussion av detta följer en vidare förklaring och problematisering av begreppen transperson och cisperson under rubrikerna 2.1.4 *Alternativa termer* och 2.1.5 *Språk i förändring*.

2.1.2 Kön

I engelskspråkig litteratur skiljer man ofta mellan begreppen *sex* och *gender*, där *sex* representerar det biologiska könet och *gender* representerar både en inre identitet och ett relationellt samspel med det omgivande samhället (Sauerland, 2022, s. 6). Begreppet *gender* kan vidare specificeras genom begreppen *gender identity*, motsvarande den svenska termen *könsidentitet*, och *gender expression* motsvarande den svenska termen

könsuttryck (Sauerland, 2022, s. 7). I svensk litteratur går det att se en liknande uppdelning mellan termerna kön och *genus* men i de texter jag mött i arbetet med denna studie har jag snarare sett en uppdelning där man presenterar kön som ett begrepp bestående av olika aspekter som i samspel med varandra skapar en persons samlade identitet i fråga om kön (1177, 2024; RFSL, 2023; RFSU, 2024; Summanen & Wurm, 2023; Transformer, 2024a; Zimmerman, 2021).

Under senare delen av 1900-talet hade den klassiska feminismen gjort en distinktion mellan kön som det neutrala och kroppsliga och *genus* som det kulturellt skapade (Holmqvist & Werner, 2023, s. 95). Utifrån denna förståelse är kön något konstant och oföränderligt medan *genus* är påverkbart och föränderligt beroende på kontext och tid. Judith Butler (2007, refererad i Holmqvist & Werner, 2023), en av de queerteoretiker som haft störst genomslag, förkastar dock denna uppdelning och menar att både kön och *genus* skapas performativt genom våra handlingar och genom språket. Både kön och *genus* är således beroende av samhälleliga och kulturella förväntningar, och ingen av dessa delar av en persons identitet kan ses som neutral eller evig. Inom queerteorin är det därför vanligt att tänka på kön och *genus* som en och samma sak (Holmqvist & Werner, 2023, s. 95). Sally Hines (2018) menar i likhet med Judith Butler (2007) att alla olika aspekter av kön (*gender*) är föränderliga, oavsett om det handlar om fysiska aspekter, sociala roller eller personlig identitet. De är föränderliga från samhälle till samhälle, från person till person, men även inom en och samma person vid olika tidpunkter. Även Björkman och Bromseth (2019, s. 51) menar att en historisk tillbakablick visar hur både könets och sexualitetens betydelse förändrats och att det finns stora variationer gällande vad kön betyder i olika kulturer.

Begreppet kön är enligt Zimmerman (2021) både ”kritiserat, omdiskuterat och svårdefinierat” (s. 63). Hur begreppet definieras beror på vad som undersöks och vilka perspektiv som används. Zimmerman presenterar ett urval av fyra dimensioner av begreppet: *biologiskt/kroppsligt kön*, *juridiskt kön*, *mentalt kön/ könsidentitet* och *socialt kön/ könsuttryck*. Dessa olika kategorier berör allt från administrativa aspekter som vilket kön en person tilldelas vid födseln och sedan står registrerat i folkbokföring, pass och legitimation (*juridiskt kön*) till fysiska aspekter som yttre och inre könsorgan, könskromosomer, hormonnivåer, kroppsbehåring och bröstorgans utseende (*biologiskt/kroppsligt kön*). *Könsidentiteten* (*mentalt kön*) handlar om vilket kön en person känner att den har och identifierar sig som och *könsuttryck* (*socialt kön*) handlar om hur en person uttrycker sig i fråga om kön genom exempelvis kläder, smink, kroppsspråk och röst men kan även innefatta socialt beteende, förväntningar utifrån kön och hur en person uppfattas av sin omgivning. Zimmerman tillägger att detta inte är någon definitiv uppdelning utan att andra dimensioner kan väljas och läggas till i andra sammanhang, exempelvis förekommer i vissa kontexter dimensionen *språkligt kön* som handlar om språkliga aspekter som vad en person vill bli kallad och vilka pronomen hen använder (s. 64). I föreliggande uppsats kommer begreppet kön att användas som

ett begrepp som omfattar både begreppen kön och genus och de olika dimensionerna av kön som presenteras i detta stycke. När det refereras till engelskspråkig litteratur som använder sig av begreppen sex och/eller gender kommer dessa översättas till kön, men med det ursprungliga begreppet (gender/sex) inom parentes för att inga dimensioner ska gå förlorade. Detta tillvägagångssätt där den ursprungliga termen står med inom parentes kommer även att appliceras på andra begrepp som översätts från engelsk litteratur.

2.1.3 Könsdysfori och könseufori

Könsdysfori beskrivs av Socialstyrelsen som ett psykiskt lidande eller en försämrad förmåga att fungera i vardagen som orsakas av att könsidentiteten inte stämmer överens med det kön som tilldelats vid födseln (Socialstyrelsen, 2015). Hur stark könsdysforin är och hur den tar sig uttryck varierar och kan se olika ut för olika personer (Summanen & Wurm, 2023). Man brukar skilja på olika typer av könsdysfori där *kroppslig könsdysfori* innebär att fysiska faktorer som inte stämmer överens med ens könsidentitet väcker starkt obehag eller ångest. Det kan handla om hur ens röst låter, hur bröstkorgen ser ut eller om kroppens behåring. *Social könsdysfori* uppstår i mötet med andra personer som inte behandlar en som det kön man är, bland annat genom att använda fel pronomen, namn eller andra benämningar (Summanen & Wurm, 2023, s. 17) som exempelvis tjej, bror eller sångerska.

Könseufori är en benämning på de positiva känslor som uppstår när man blir bekräftad i sin könsidentitet. Hur starkt könseuforin upplevs och vad som orsakar den kan se olika ut för olika personer (Summanen & Wurm, 2023). Precis som med könsdysfori brukar man skilja på olika typer av könseufori där *kroppslig könseufori* innebär att fysiska faktorer som bekräftar ens könsidentitet väcker känslor av glädje eller lättnad. Det kan handla om att känna sig hemma i sin kropp, att tycka om att se sig själv på bild eller att bli glad över att få skäggväxt. *Social könseufori* kan till exempel innebära att känna sig bekräftad när man vistas i omklädningsrum som stämmer överens med ens könsidentitet eller att känna glädje och stolthet när andra använder rätt pronomen (Summanen & Wurm, 2023, s. 20).

Studier som undersökt transpersoner och sång har visat att den egna rösten och erfarenheter från olika sångsammanhang kan ge upphov till både könsdysfori och könseufori (Cerda, 2023; Larsson, 2024; Sauerland 2022) vilket gör dessa begrepp, och förståelsen av dem, centrala för denna uppsats. Ett begrepp på engelska som används för att beskriva positiva upplevelser och liknar könseufori är *gender affirming experiences* (Cayari et al, 2021). Eftersom röst är en del av vår fysiska person samtidigt som vi uttrycker oss med hjälp av den i sociala sammanhang kan rösten tänkas ge upphov till både kroppslig och social könsdysfori och könseufori.

2.1.4 Alternativa termer

Begreppen *trans*, *trans**, *transgender*, *TGQ*, *TGD* och *gender expansive* är begrepp som används på liknande sätt som ordet transperson och bland annat förekommer som samlingsnamn för denna population i forskningssammanhang (Sauerland, 2022; Summanen & Wurm 2023). Akronymerna TGQ och TGD liknar varandra och står för ”trans and genderqueer” respektive ”transgender and gender diverse people” (Sauerland, 2022; Summanen & Wurm 2023). Användningen av termen TGD har enligt Summanen & Wurm (2023, s. 19) nyligen ökat stort på engelska vilket skulle kunna ses som en indikation på viljan att ytterligare tydliggöra att det handlar om en heterogen grupp som rymmer en mängd olika identiteter, grupper och variationer. Den omfattande studien *The Lives of Transgender People* (Beemyn & Rankin, 2011, refererad i Sauerland, 2022) som genomfördes i USA år 2011 hade 3474 respondenter. Av dessa var det 275 deltagare som inte identifierade sig som varken kvinna, man eller transgender (female, male or transgender). Dessa deltagare bidrog i stället med 119 olika, unika, begrepp för att beskriva sin identitet. Några få av alla de begrepp som kan användas för att beskriva en könsidentitet som är flytande, mellan, bortom, eller både/varken manlig och/eller kvinnlig är *ickebinär*, *genderfluid*, *genderqueer*, *bigender* och *agender* (Sauerland, 2022; Summanen & Wurm 2023).

2.1.5 Språk i förändring

Tidigare studier som handlar om transpersoner som population visar att språket ofta har en central betydelse för deras erfarenheter av olika sammanhang (Cayari, 2019; Cayari, Graham, Joy Jampole & O’Leary, 2021; Cerda, 2023; Gustavsson, 2019; Palkki, 2020; Palkki & Sauerland, 2019 & Silveira, 2019). Språk och terminologi som rör frågor kopplade till kön och de olika grupper och identiteter som omfattas av begreppet transperson är komplext, framväxande och föränderligt (Sauerland, 2022, s. 5). Likt Sauerland (2022) är jag därför medveten om risken att de termer och begrepp som används i föreliggande uppsats i framtiden kan komma att framstå som utdaterade i och med att vår vokabulär förändras, trots min bästa intention att använda ett bekräftande (affirming) språkbruk.

I föreliggande uppsats kommer jag att använda mig av termerna transperson respektive cisperson, där transperson är menat som ett paraplybegrepp som omfattar alla som inte identifierar sig som cispersoner. Även dessa två begrepp är en förenkling av verkligheten och kan med fördel nyanseras då det finns personer som rör sig i gränslandet mellan cis och trans (Manion, 2014). Uppdelningen cis/trans kommer dock att användas i föreliggande uppsats, vilket inte skall ses som en exkludering av dessa grupper och individer utan som en nödvändig förenkling i kontexten och omfattningen av denna uppsats. Prefixen trans- och cis- kommer ibland även att sammanfogas med andra ord, exempelvis; transelev, cisdeltagare, transsångare och ciskvinna för läsbarhetens skull. Vid referat till viss litteratur, bland annat på temat röster, har jag lagt till prefixet [cis] inom klamrar för att förtydliga att författarens beskrivningar hänvisar

till män och kvinnor utifrån en binär, cisnormativ uppdelning eller att det underförstått handlar om cispersoner.

2.2 Lagstiftning och transpersoners levnadsvillkor

En av de sju grunder som ingår i diskrimineringslagen i Sverige är könsöverskridande könsidentitet och könsuttryck (SFS 2008:567). Diskrimineringsombudsmannen använder ofta endast begreppen könsidentitet och könsuttryck då de anser att "lagens begrepp könsöverskridande riskerar att befästa en bild av att personer som omfattas av skyddet mot diskriminering är avvikare i ett samhälle där det finns starka normer och föreställningar om kön" (DO, 2024). Transpersoner är en bred grupp med olika hälsa och livsvillkor men utifrån studier som genomförts om transpersoner i Sverige går det enligt Summanen och Wurm (2023) att dra vissa slutsatser. Bland annat upplever transpersoner som grupp i större utsträckning än genomsnittet fysisk och psykisk ohälsa, de utsätts i större utsträckning för diskriminering och förtroendet för samhällsinstanser som socialtjänst och sjukvård är lågt.

Viktiga förändringar har skett både nationellt och internationellt sett rörande sociala attityder, kulturell synlighet, lagstiftning och rättigheter som påverkar transpersoners livsvillkor i rätt riktning. Trots detta är det en population som i mycket större utsträckning utsätts för våld, trakasserier och diskriminering (Hines, 2018; Summanen & Wurm 2023). Detta syns även i undersökningar på pedagogiska och musikaliska sammanhang i USA som visat att transelever löper större risk att drabbas av diskriminering, mobbing och olika typer av motgångar (GLSEN, 2018, refererad i Sauerland, 2022). En empirisk studie som följt musikstudenten Ryan/Rie som är trans och går i högstadiet i USA vittnar om frekvent mobbing från skolkamrater och oförstående attityder från skolans anställda vilket tillslut tvingade studenten att avsluta sina studier (Nichols, 2013, refererad i Sauerland, 2022), och en undersökning bland elever på ett körprogram på högstadienivå i USA visar att transpersoner i större utsträckning känner sig otrygga i körsammanhang jämfört med andra kördeltagare (Palkki & Caldwell, refererad i Sauerland, 2022).

På gruppnivå har transpersoner sämre fysisk och psykisk hälsa än cispersoner och skillnaden är som mest markant när det gäller den psykiska hälsan (Summanen & Wurm, 2023). Svenska studier har framför allt inriktat sig på hälsa hos unga transpersoner. Man har sett att det är vanligare att uppleva värk, oro och sömnsvårigheter, att drabbas av ångestillstånd och depressionsdiagnoser samt att suicidtankar, suicidförsök och risken att dö i suicid är mer vanligt förekommande hos transpersoner som grupp (Folkhälsomyndigheten 2020, refererad i Summanen & Wurm, 2023). Det finns studier som visar på att det finns ett samband mellan transpersoners ohälsa och deras ökade utsatthet och risk att drabbas av våld, kränkningar och diskriminering samt de brister som finns i bemötande och

transkunskap hos hälso- och sjukvård. Dessa faktorer och deras påverkan på fysisk och psykisk hälsa kallas med ett samlingsnamn för *minoritetsstress* (Summanen & Wurm, 2023, s. 65). På samma sätt som dessa faktorer innebär en ökad risk att drabbas av ohälsa har man identifierat ett antal skyddsfaktorer som kan minska psykiskt lidande och skapa förutsättningar för bättre hälsa. Några av dessa faktorer är att få stöd från närstående och skola, att få adekvat vård för könsdysfori och/eller andra diagnoser, att träffa andra transpersoner samt att bli sedd och bekräftad i sin könsidentitet på olika sätt (Folkhälsomyndigheten 2020, refererad i Summanen & Wurm, 2023). Även könseufori har i litteraturen beskrivits som en viktig hälsofrämjande faktor för transpersoner (Ashley, 2019 & Austin et al, 2020, refererade i Summanen & Wurm, 2023).

Musiklärare och sångpedagoger skulle således kunna bidra med viktiga skyddsfaktorer för att förhindra att transpersoner de möter i sin undervisning drabbas av ohälsa, bland annat genom att erbjuda stöd, att på olika sätt bekräfta eleverna i sin könsidentitet och att utforma undervisning som främjar upplevelser av könseufori. Yrkesverksamma över lag behöver enligt Summanen och Wurm (2023) söka mer kunskap och aktivt fortbilda sig för att bidra till att främja hälsa hos transpersoner.

Transpersoners ökade utsatthet och risk för att drabbas av ohälsa är viktigt att lyfta då det vittnar om behovet av förändringar som skapar ett samhälle där alla får förutsättningar att må bra och som går i linje med redan befintlig skyddslagstiftning. En viktig del i det blir att utforma pedagogiska miljöer som främjar transpersoners hälsa. Det är dock lika viktigt enligt Summanen och Wurm (2023) att betona att många transpersoner mår bra och lever rika liv, och att de kan erfara en typ av positiva upplevelser som cispersoner inte har tillgång till. Dessa upplevelser kan bland annat kopplas till ”möjligheterna som öppnar sig om man frigör sig från vissa normer” och då detta enligt författarna får för lite plats i forskning, media och samhällets medvetande är det viktigt att också synliggöra ”hur bra man kan må just av att vara transperson” (Summanen och Wurm, 2023, s. 76).

2.3 Röst och identitet

En individs röst är högst personlig och unik vilket gör att vi, likväl som vi kan känna igen någon på dess utseende, ofta kan identifiera en person enbart genom att höra dennes röst (Lindblad, 1992, s. 171). De flesta människor har också en unik relation med den egna rösten och hur den låter (Sauerland, 2022, s. 22). Rösten kan sägas ha flera olika funktioner, den är det ”främsta kommunikationsmedlet människor emellan” samtidigt som den kan fungera som ett musikinstrument (Sällström, 1998, *förord*) och vara ett uttryck för vår personlighet och identitet (Lindblad, 1992, s. 166).

Rösten uppstår när luft från lungorna sätter stämläpparna i vibration på sin väg ut genom struphuvudet. Då bildas ljudvågor som på sin väg ut genom ansatsröret, svalg

och munhåla, och ibland nashålan omformas genom resonans (Lindblad, 1992, s. 13). Parametrar som storlek, tjocklek, längd och form på ovan nämnda delar av det så kallade röstinstrumentet (även kallat talapparaten) (Lindblad, 1992, s. 13) påverkar i samspel med socialt inlärd beteenden och tekniker hur vår röst låter (Lindblad, 1992, s. 169). Vår röst kan berätta saker om oss kopplat till aspekter som ålder, kön, geografisk hemvist, sinnesstämning och ibland till och med vad vi har för yrke (Lindblad 1992, s. 166). Särskilt intressant för föreliggande uppsats blir att undersöka kopplingen mellan röst och kön.

2.3.1 Röst och kön

Per Lindblad (1992), högskolelektor i fonetik, beskriver i sin bok, *Rösten*, könsspecifika röstskillnader utifrån en binär cisnormativ syn på kön. Röstläge, formantfrekvensernas värde, röstklang och andra dynamiska och funktionsrelaterade egenskaper anges som väsentliga för att vi ska koda rösterna som ”manliga” eller ”kvinnliga”. Dessa skillnader mellan [cis]kvinnors och [cis]mäns röster tillskriver han anatomiska skillnader i kombination med olika normer för röst som leder till att de två grupperna, ofta omedvetet, lär sig att använda sina röster på olika sätt (Lindblad 1992, s. 169). Denna binära beskrivning av röstens koppling till kön är alldeles för snäv för att kunna appliceras på transpersoner och deras röster. Palkki (2019, refererad i Sauerland, 2022, s. 22) instämmer i att det är vanligt förekommande att kategorisera röster som ”maskulina” eller ”feminina” baserat på röstläge och andra röstliga egenskaper, men att inte alla nödvändigtvis känner att deras könsidentitet (gender identity) speglas av hur ens röst låter (s. 22). Transsångare kan relatera den egna rösten till könsidentitet (gender identity) och könsuttryck (gender expression) på olika sätt. Medan vissa eftersöker en röst som stämmer bättre överens med ens könsidentitet, kan vissa andra eftersträva en så könsneutral röst som möjligt och ytterligare andra kan känna att det är en del av deras identitet att bryta mot cisnormativa förväntningar kopplade till röst genom att exempelvis vara (trans)kvinna och sjunga i basstämman (Palkki, 2019, refererad i Sauerland, 2022, s. 22).

Rösten kan ge upphov till könsdysfori, även kallat *röstdysfori*, hos vissa transpersoner eftersom just hur ens röst låter ofta påverkar vilket kön andra uppfattar en som (Transformerering, 2024b). För den som upplever röstdysfori finns det röstrelaterade behandlingar som en del av den könsbekräftande vården i Sverige och utomlands. Det kan till exempel handla om hormonbehandling eller röstträning (även kallat röstbehandling, röstterapi eller logopedisk behandling) då man arbetar med exempelvis feminiserande eller maskuliniserande röstövningar under ledning av en logoped. Hormonbehandling med testosteron brukar göra att stämbanden växer vilket gör att rösten blir mörkare, medan behandling med östrogen eller testosteronblockerare inte gör en redan mörk röst ljusare (Transformerering, 2024b).

2.4 Intresseområde för studier på landets musikhögskolor

De enda empiriska musikpedagogiska studier som i skrivande stund genomförts i Sverige på området transpersoner och sång har genomförts av ämneslärarstudenter vid landets musikhögskolor (Cerda, 2023; Gustafsson, 2019; Hartvig, 2021; Larsson, 2024; Simon, 2021). Detta ökande intresse bland musikhögskolestudenter att undersöka transpersoner som en sjungande population kan vara en indikation på en kunskapslucka på landets musikutbildningar och att blivande sångpedagoger därmed inte känner sig rustade att möta denna elevgrupp. Förhoppningsvis är det även en indikation på att detta forskningsområde är på väg att etableras både i Sverige och internationellt. Då svensk forskning på området i skrivande stund fortfarande är bristfällig kan det vara intressant att titta närmare på dessa studier och de resultat de genererat.

Utifrån ett elevperspektiv har studierna undersökt transpersoners erfarenheter och upplevelser av röst användning och enskild/gruppbaserad sångundervisning. Informanterna har intervjuats enskilt (Hartvig, 2021; Larsson, 2024; Simon, 2021) eller i grupp i så kallade fokusgrupper (Cerda, 2023; Gustafsson, 2019). Två av dessa studier har även inkluderat lärarperspektiv då de utöver intervjuer med transpersoner bygger på intervjuer med [cis]lärare och sångpedagoger med erfarenhet av att undervisa transpersoner (Hartvig, 2021; Simon, 2021). Simon (2021) menar att lärar/elevrelationen är central för att bedriva lyckad undervisning och Hartvig (2021) beskriver cisnormen som det största hindret för att lärare ska lyckas skapa en inkluderande undervisning för transpersoner. I en svensk kontext har det ännu inte gjorts någon studie med informanter som undervisar i sång och själva identifierar sig som transpersoner vilket gör att föreliggande studie kommer att bidra med ett nytt perspektiv på området.

Samtliga studier som nämnts i detta kapitel lyfter språkets centrala roll i att skapa en sångundervisning som välkomnar alla identiteter och röster. Det finns lärare och skolor med fungerande och välkomnande rutiner (Cerda, 2023), medan andra lärare använder ett cisnormativt språk när de pratar om röster generellt och elever specifikt (Simon, 2021). Flera av studierna visade att den egna rösten kan ge upphov till både positiva och negativa upplevelser och att den är viktig för den personliga (köns)identiteten (Cerda, 2023; Larsson, 2024; Simon 2021). Sångundervisning bygger ibland på cisnormativa, binära könsroller och innehåller transexluderande element (Cerda, 2023; Gustavsson, 2023; Larsson, 2024). Slutligen betonas att transpersoners erfarenheter är högst individuella och att det därför är viktigt att lärare skaffar sig mer kunskap för att utveckla transspecifik kompetens (Cerda, 2023; Gustavsson, 2021; Larsson, 2024).

3. Tidigare forskning

Detta kapitel kommer att presentera tidigare forskning om sång, identitet och transpersoner för att undersöka identitetsskapande i relation till sångpraktiken. Forskning om transpersoner i musik- och sångpedagogiska sammanhang, främst från USA, kommer också att behandlas.

3.1 Sång och identitet

Bergesen Schei (2007) har i sin avhandling *Vokal Identitet* undersökt professionella sångares identitetsskapande. Som professionella yrkesutövare behöver sångarna förhålla sig till faktorer som bland annat sångstilar, genre, traditioner och eget uttryck. Fallstudier av tre unga sångare verksamma inom olika genrer (klassiskt, jazz och pop) visade att genretillhörighet till stor del påverkade de normer och stilideal som sångarna förhöll sig till i sin praxis. Dessa stilideal beskrivs som kulturellt förvärvade och inlärd hos sångarna. En skillnad mellan de olika genrerna som särskilt utmärkte sig var klangideal, och eftersom klangideal alltid definieras av någon är de enligt Bergesen Schei (2007, s. 195) aldrig neutrala.

Bergesen Schei (2007, s. 196) beskriver också hur sångare på scen visar upp sig själva, eller delar av sig själva, och att de till skillnad från exempelvis dansare gör det i form av både *kropp* och *ljud*. Informanterna beskriver i studien arbete med kropp och visuellt uttryck som en del av det dagliga arbetet med instrumentet. De beskriver också övning som en kontinuerlig träning som förutom sångteknik, förfinande av röstligt uttryck, andning och andningsteknik även fokuserar på att framstå professionellt med hela sitt instrument. Det finns enligt Bergesen Schei därför ett starkt fokus på den egna kroppen i övningen vilket medför att sångarna blir särskilt uppmärksamma på sig själva, sitt eget röstuttryck, kroppsspråk, rörelser, hållning, utseende, kroppsvikt, kläder och hår. Den dagliga övningen skapar en stilmedvetenhet, och lyfter fram sång som en normativ praktik med tillhörande risk att bryta normer och drabbas av sanktioner.

Utifrån denna beskrivning av sångares identitetsskapande och några av de faktorer som påverkar den går det att dra paralleller till människors identitetsskapande i fråga om kön. Både kropp och ljud, som beskrivs som de delar en sångare visar upp, har betydelse för en persons identitet i fråga om kön. I och med att transpersoner på olika sätt riskerar att bryta mot samhällets normer för kön, skulle det också kunna tänkas medföra en ökad "risk" för att bryta mot de normer och ideal som finns kopplade till sång och sångteknik. Att bryta mot dessa normer behöver självklart inte vara negativt, men kan enligt Bergesen Schei (2007, s. 30) medföra en ökad risk att drabbas av olika former av sanktioner som utlöser skam, exempelvis skratt, blickar, verbala kommentarer eller frånvaro av beröm. Skam förutsätter ett erkännande av vissa normer,

vissa auktoriteter inom det vokala kulturrummet och kan även användas som ett maktredskap (Bergesen Schei 1998, refererad i Bergesen Schei, 2007). För att slippa känna skam anpassar man sig (Bergesen Schei, 2007) men om detta får till följd att sångare eller sångelever behöver förtrycka eller gömma delar av sig själva befinner vi oss i en exkluderande och diskriminerande praktik.

3.1.1 Sång och transpersoner

Som sångare sitter instrumentet inuti kroppen vilket gör att det ibland kan vara svårt att skilja mellan röst och person (Sauerland, 2022). Sauerland förespråkar att som sånglärare i huvudsak *inte* skilja mellan rösten och personen utan att ha en holistisk ingång till sångpedagogik. Han menar att sångpedagoger behöver undervisa hela personer, inte bara deras röster, och ta hänsyn till alla de aspekter som en människa består av. Detta kan sägas gå i linje med resultatet från Bergesen Scheis (2007) studie där informanterna beskriver sång som en praktik som innehåller mycket mer än bara explicit sångteknik. Medan dessa informanter främst berörde fysiska aspekter, exempelvis kroppsligt uttryck, som centralt pratar man inom den holistiska sångpedagogiken även om de psykiska och känslomässiga aspekterna av en person: "Because our entire person is our instrument, everything about us – our physical, emotional, intellectual, psychological, and spiritual state of being – affects the physical and acoustical aspects of singing." (Smith, 2017, refererad i Sauerland, 2022, s. 42–43).

Om alla aspekter av en persons förutsättningar och välmående på detta sätt får vara centralt inom sångpedagogiken skulle det kunna erbjuda ett distanstagande från sång som en normativ praktik enligt Bergesen Scheis (2007) beskrivning. Detta skulle kunna minska skam och maktutövande och gynna, inte bara transpersoner, utan alla som bryter mot befintliga normer som rör sång. Eftersom normer som rör sång har många beröringspunkter med de normer som rör kön skulle den positiva effekten kunna tänkas vara särskilt stor för transpersoner som grupp och öppna upp för en praktik som främjar upplevelser av könseufori i stället för könsdysfori.

3.2 Transpersoner och musikpedagogiska sammanhang

I en artikel från 2021 delar fyra musikhjälare i USA som själva identifierar sig som transpersoner (Cayari, Graham, Jampole & O'Leary) med sig av tankar om att jobba med transstudenter i musikklassrummet. De menar att skolor ofta grupperar och identifierar elever utifrån kön vilket även gäller musikundervisning som ofta genomsyras av en binär syn på kön (sex and gender). Detta leder till att elever internaliserar tankar om musikaliska könsroller (musical gender roles) vilket till exempel kan handla om att instrument ses som "manligt" eller "kvinnligt" kodade. Artikelförfattarna skriver om musikundervisning i stort men inom specifikt sångundervisning skulle detta kunna översättas till att handla om olika röst-, klang-

eller stämfacksideal som tillskrivs olika typer av röster eller identiteter. Dessa normer inom musikundervisningen skapar en slags könsbarriärer (gendered barriers). Även om ciselever kan utmana dem så innebär de mer komplicerade och mångfacetterade utmaningar för transelever som söker utveckla musikaliska färdigheter på hälsosamma sätt samtidigt som deras könsidentitet bekräftas (Cayari et al, 2021, s. 52).

Artikelförfattarna har sammanställt fem råd till musiklejare som undervisar transelever; att lära sig om transpersoner och deras erfarenheter, inspektera sitt språk och sina fördomar/förutfattade meningar, lyfta exempel på transmuskiker i sin undervisning, förespråka hälsosamt musikskapande och identitetsutvecklande och vara öppet allierad med och för transpersoner. Dessa råd syftar till att på olika sätt öka lärarens kunskap och medvetenhet om hur undervisning kan utformas för att omfatta transerfarenheter och motverka musikaliska könsbarriärer. Relaterat till Summanen och Wurms (2023) redogörelse för risk- och skyddsfaktorer kopplat till minoritetsstress kan de också sägas erbjuda konkreta exempel på hur musiklejare kan arbeta hälsofrämjande genom att välkomna könsidentiteter även utanför det binära och cisnormativa.

3.2.1 Transpersoner och sångpedagogiska sammanhang

Sauerland (2022) har undersökt individuella sånglektioner med sex stycken elev–lärarpär i USA. Samtliga elever i studien identifierade sig som transpersoner (TGQ, trans and genderqueer) – två transkvinnor, två transmän och två ickebinära personer – medan lärargruppen innehöll både trans- och cispersoner. Både lärare och studenter har intervjuats och Sauerland har observerat ett par av deras lektioner tillsammans parvis. Sånglärarna i studien hade bakgrund inom olika genrer och olika mycket erfarenhet av att undervisa. Vad lärarna däremot hade gemensamt var en elevcentrerad pedagogik där deras elever tilläts påverka repertoarval, lektionens innehåll och tempo (lesson pacing). Eleverna fick också vara ledande i att dela feedback och utveckla språk kring sin vokala utveckling och sitt röstliga omfång. Konstruktiv och positiv feedback samt en god relation och kommunikation mellan student och lärare var också centralt. Eleverna hade alla olika mål och utmaningar i sin sångundervisning som tack vare det elevcentrerade upplägget och lyhörtheten hos lärarna fick möjlighet att ta plats.

Det finns även några kvalitativa studier genomförda i USA som främst behandlar transpersoner i körsammanhang (Brent Fisher, 2020; Palkki, 2020; Silveira 2019). Två av dessa studier beskriver positiva erfarenheter av att ”komma ut” och leva öppet som trans i körsammanhang och skolmiljöer, samt att körsång kan bidra med en miljö där deltagarna kan utforska sina respektive identiteter (Brent Fisher, 2020; Palkki, 2020). Silveiras (2019) studie som följt en lärarstudent som går på ett musikcollege beskriver däremot skolmiljön som en problematisk plats där studenten ofta bemöts med oförståelse och transfobi genom att bland annat ständigt benämnas med fel namn och pronomen av lärare och personal. I alla tre studier delger informanterna dessutom att körsammanhang kan präglas av binära könsnormer som leder till frustration och

besvikelse. Dessa påverkar såväl språkliga och administrativa aspekter som sociala aspekter, exempelvis språkbruk, policys, stämfacksindelning och konsertklädsel. Informanterna uppgav att det var tydligt att det behövs medvetenhet hos körledare för att kunna motverka dessa könsnormer. Ett medvetet arbetssätt kan leda till att kördeltagarna upplever stöd på ett både emotionellt och personligt plan (Brent Fisher, 2020).

Dessa studier belyser vikten av kunskap, medvetenhet och normkritik hos sånglärare eftersom detta har stor påverkan på transpersoners upplevelser av sångpedagogiska sammanhang. Respektfulla och lyhörda lärare med transspecifik kunskap som utövar elevcentrerad pedagogik med individens önskemål och förutsättningar i fokus ställs i kontrast till omedvetna lärare som återskapar en cisnormativ praktik som präglas av oförståelse, okunskap och transfobi. Lärarens agerande och det pedagogiska ramverk som skapas blir avgörande för om transpersoner får möjlighet att, som Cayari et al (2021, s. 52) uttrycker det, ”utveckla musikaliska färdigheter på hälsosamma sätt samtidigt som deras könsidentitet bekräftas”.

3.3 Sammanfattning av tidigare forskning

Detta kapitel har presenterat tidigare forskning om sång, identitet och transpersoner samt forskning om transpersoner i musik- och sångpedagogiska sammanhang. I sitt vokala identitetsskapande förhåller sig sångare till genre-specifika normer och stilideal på samma sätt som samhälls-specifika normer påverkar människors identitetsskapande i fråga om kön. Röst och kropp är centrala delar både i sångares vokala identitetsskapande (Bergesen Schei, 2007) och personers identitetsskapande i fråga om kön vilket medför att transpersoner, som ofta bryter mot normer för kön, kan möta svårigheter i att navigera normer för sång och röst, vilket kan leda till sanktioner i form av diskriminering och skam (Bergesen Schei, 2007). Musikundervisning är en ofta cisnormativ praktik som skapar könsbarriärer för transpersoner vilket kan motverkas med hjälp av medvetna musklärare som har kunskap om könsnormer och transerfarenheter (Cayari et al, 2021). Studier i USA visar även att transpersoners erfarenheter i körsammanhang och musikundervisning varierar, där vissa upplever positivt stöd och möjlighet att utforska sin identitet, medan andra möter transfobi och könsnormer som skapar frustration (Brent Fisher, 2020; Palkki, 2020; Sauerland, 2022; Silveira 2019). Eftersom rösten är en viktig del av en människas identitet är det viktigt med en holistisk sångpedagogik som ser till hela individen – inte bara rösten – för att motverka begränsande normer i sångundervisningen (Sauerland, 2022). Denna ansats kan särskilt gynna transpersoner genom att skapa en välkomnande miljö som skapar förutsättningar för upplevelser av könseufori snarare än könsdysfori.

4. Teoretiska perspektiv

Föreliggande uppsats teoretiska ramverk består av queerteoretiska och transteoretiska perspektiv. Dessa presenteras i detta kapitel genom att redogöra för en kort historik, teoretisk bakgrund och centrala teman. I kapitlet presenteras också hur dessa perspektiv applicerats på (musik)pedagogiska sammanhang.

4.1 Queerteori och transteori

Queerteori och transteori är samlingsnamn för teoretiska perspektiv som inom forskning riktar blicken mot normer i samhället (Ambjörnsson, 2016). Etymologiskt betyder ordet *queer* ungefär ”konstig” eller ”excentrisk” (Nationalencyklopedin [NE], u.å.) och ordet fick under 1900-talet en sexuell innebörd då ordet användes som skällsord för homosexuella. Under 1990-talet återtog ordet av queer-aktivister och queer-forskare och det används idag som ett paraplybegrepp som inkluderar alla olika grupper som representeras av hbtqia+-akronymen. Trots sin historia anses queer idag vara ett av de mest inkluderande och respektfulla begreppen som används för att referera till dessa grupper (Jones, 2025). Don Kulick (1996, refererad i Ambjörnsson, 2016) beskriver queer som ett ord som betecknar både ett bestämt sätt att analysera och agera i samhället och den identitet som utvecklats tack vare att man genomskådar samhället på just det politiskt medvetna sättet. Ambjörnsson (2016) beskriver att queer inte ska betraktas som en tydlig och avgränsbar identitet utan att det snarare är ett kritiskt förhållningssätt till det normativa och att begreppet erbjuder ”en vidare ram inom vilken människor med olika genusidentiteter och sexuella identiteter, som går på tvärs mot det normerande idealet, kan samlas” (s. 28).

Samtidigt som queerrörelsen tog form i USA höjdes akademiska röster som efterfrågade en mer nyanserad och problematiserande diskussion om sexualitet, samhälle, identitet och utanförskap och begreppet queerteori myntades (Ambjörnsson, 2016). Queerteori är inte en enhetlig teori utan bör snarare ses som en samlingsbenämning för perspektiv som utforskar hur kön- och sexualitetsnormer skapas och tar sig uttryck i olika sociala sammanhang (Alm, Bremer, Nord & Schmitt, 2020). Gemensamt för perspektiven är att de problematiserar normativitet och hur normer, genom tid och rum, omförhandlas och ändras (Ambjörnsson, 2016). I stället för det tidigare undersökandet av ”de avvikande” (i så kallade *Gay and Lesbian Studies*) förflyttas blicken inom queerteori till ”det normala” och hur sexuella normer uppstår, upprätthålls och ifrågasätts (Ambjörnsson, 2016).

4.1.1 Teoretisk bakgrund och centrala teman

Ett queerperspektiv bygger på en poststrukturalistisk uppfattning om hur samhället är uppbyggt och har viktiga influenser från både homosexualitetsforskning, *Lesbian and Gay studies*, och (lesbisk) feministisk forskning (Ambjörnsson, 2016). Perspektivet

grundar sig på kritiska tankeströmningar som formulerades av europeiska akademiker på 1960- och 70-talen. Gemensamt för dessa kritiska ansatser var att de ifrågasatte den traditionella vetenskapens syn på en objektiv, observerbar och universell sanning samt att de hade en *antiessentialistisk* grundsyn. Kortfattat kan detta beskrivas som att de anser att betydelse alltid skapas i relation till någonting annat vilket ruckar på den kunskapssyn som säger att det finns en inneboende essens i det vi ser omkring oss. Dessa nya tankar tog form och formulerades av både feministiska och postkoloniala forskare samt filosofer och postmarxister och de ligger till grund för det som brukar kallas för ”den poststrukturalistiska tanketraditionen” (Ambjörnsson, 2016, s. 39).

Dessa tankeströmningar och perspektiv bär på en skepsis mot bilden av sanning som något entydigt och universellt. Beroende av var, när och hur du befinner dig på en plats, kommer du nämligen att uppfatta världen på olika sätt vilket medför att sanning alltid är tillfällig och kommer att spegla en grupps syn på världen vid en viss historisk tidpunkt (Lyotard, 1979, refererad i Ambjörnsson, 2016). Begreppen *språk* och *betydelse* är också centrala inom queerteori och i likhet med synen på sanning, och tillvaron, som instabila menar man att även språket som utgör själva basen för betydelse är instabilt. Inom tidigare vetenskaper ansåg man att språket endast är en avspiegling av omvärlden medan man inom den poststrukturalistiska tanketraditionen, och således även inom queerteorin, menar att språket är centralt för skapandet av världen. Språket skapar vår bild av vad som är verkligt och betydelsefullt i livet, och skapar därigenom våra identiteter och självuppfattningar. I samtal med transpersoner som kommit ut de senaste åren betonar en stor andel betydelsen av ökad synlighet; att fler numera har ord för att både kunna förstå sig själva och att förmedla sin könsidentitet till andra eftersom ”det är svårt att komma ut som något om man inte vet att det finns” (Summanen & Wurm, 2023, s. 25).

Queerteori riktar blicken mot normer i samhället och en av teorins utgångspunkter är att normalisering är kopplat till makt. Idéhistorikern och sociologen Michel Foucault (1976, refererad i Ambjörnsson, 2016) som betytt mycket för queerteorin menar att makt finns överallt; i mellanmänskliga relationer, vardagliga möten, i samhällets institutioner, i familjen och inom dig själv. Han menar även att makt både är repressiv och produktiv, negativ och positiv. Förståelsen för begreppen sanning, betydelse, språk, identitet och makt som jag redogjort för i detta avsnitt kan ses som grundläggande för queerteorin. Enligt Foucault (1976, refererad i Ambjörnsson, 2016) finns vi inte bortanför maktrelationer och därför är makt och maktrelationer själva utgångspunkten för våra självuppfattningar och identiteter.

4.1.2 Den heterosexuella matrisen

Könsteoretikern Judith Butler (2007), ett av de starkast framträdande namnen inom queerteori menar att samhället bygger på en heterosexistisk fördom, en slags villkor och begränsningar kring genus, sexualitet och kön. Till skillnad från tidigare

uppdelningar av kön som något biologiskt och genus som något socialt konstruerat menar Butler (2007) att även kön är något performativt som vi skapar genom våra handlingar och genom språket. Detta leder till ett ifrågasättande av orsak-verkan i relation till kön och genus och det vi uppfattar som en grundläggande orsak (det biologiska könet) visar sig alltså vid närmare granskning vara en diskursiv effekt av en köns- och sexualitetsregim, som Butler kallar ”den heterosexuella matrisen” (Butler, 2007). Den heterosexuella matrisen är enligt Butler själv:

Ett sätt att karaktärisera en hegemonisk diskursiv/epistemologisk genusmodell som utgår från att kroppars koherens och begriplighet med nödvändighet förutsätter ett stabilt kön som uttrycks genom ett stabilt genus (med maskulinitet som uttryck för man och femininitet som uttryck för kvinna) som definieras oppositionellt och hierarkiskt genom heterosexualitetens tvingande praxis (Butler, 2007, s. 236).

Med utgångspunkt i den heterosexuella matrisen visar Butler (2007) hur den endast ger utrymme åt, och samhället på olika sätt premierar, personer vars kön, genus och sexualitet ”pekar åt samma håll”. I matrisen ges bara utrymme för en binär könsuppdelning där vi förväntas identifiera oss som antingen man eller kvinna. De två könen presenteras som varandras motpoler, och vi förväntas uttrycka vårt genus i linje med dessa, det vill säga manligt och kvinnligt, för att slutligen också förväntas åtra det motsatta könet. Den heterosexuella matrisen, en förståelseram som alltså inte lämnar något utrymme för queera personer som utmanar normer för kön, genus och sexualitet är ett av de vanligaste analysverktygen inom queerteori (Ambjörnsson, 2016).

4.1.3 Transteori

Transteori och transforskning ingår i de queerteoretiska perspektiven och har uppstått som en reaktion mot att transpersoners erfarenheter ofta hamnar i skuggan på grund av den underförstådda könsförståelsen som förekommer i stora delar av genusforskningen (Alm et al, 2020). Holmqvist och Werner (2023) beskriver förhållandet mellan trans- och queerteori som präglad av ambivalens där transteori på en del sätt är en självklar del av queerteorin, men på andra sätt skiljer sig från den. Förhållandet mellan transforskare och queerteori har delvis präglats av kritik mot hur Butler beskriver görandet av kön och könsöverskridande uttryck. Kritiken menar att Butlers beskrivningar framställt görandet av kön som alldeles för lättvindigt vilket lett till missuppfattningar som gjort att ”en del queerteoretiskt influerade tyckte att trans verkade onödigt krångligt” (Holmqvist och Werner, 2023, s. 96) eftersom kön ändå är performativt och görs hela tiden. Butler har även kritiserats för att i sin beskrivning av könsöverskridande, och genom att använda trans som ett slags symbol för konstruktionen av ciskön, osynliggöra levnadsvillkoren för faktiska transpersoner. Trots denna kritik har mycket av den transteoretiska utvecklingen byggt på queerteoretiska utgångspunkter och de har båda sina rötter i den poststrukturalistiska feminismen som förkastar distinktionen mellan biologiskt och socialt (konstruerat) kön samt ifrågasätter de fastlagda

genuskategorier som förekommer inom andra feministiska idéinriktningar (Alvesson & Sköldberg, 2017). Inom transteori blir begreppet *cisnormativitet* centralt.

4.2 Queerteoretiskt perspektiv applicerat på pedagogiska sammanhang

4.2.1 Normkritisk pedagogik

Normkritisk pedagogik är ett begrepp som myntades i Sverige på 2000-talet och syftar till att applicera queerteori på pedagogiska sammanhang (Björkman & Bromseth, 2019). Normkritisk pedagogik kan förstås som en gren av kritisk pedagogik, som innefattar olika kritiska ingångar till att analysera och ifrågasätta makt och normer. Normkritiska perspektiv bygger på normerande processer kring kön och sexualitet, queerteorier och intersektionella perspektiv. Man menar att den pedagogiska praktiken aldrig är neutral utan utformas i relation till de rådande sociala och politiska förhållandena (Freire, 1972, refererad i Björkman & Bromseth, 2019).

I praktiken kan normkritisk pedagogik bidra till att ”börja tänka på nya sätt kring normer, makt och hur detta påverkar en lärares yrkesutövande” (Björkman, 2019, s. 126). Det finns enligt Björkman (2019, s. 130) dock en fara om pedagoger tror att normkritik handlar om att tänka ”rätt” eftersom det riskerar att leda till ett mekaniskt förhållningssätt. Att bli en normkritisk pedagog innebär snarare att hela tiden vara i en process och ett samspel (Björkman, 2019). I stället för att sätta de egna kulturella referensramarna, det egna sättet att leva och de egna perspektiven som det högst värderade eller normala bör en normkritisk pedagog sträva efter interaktion och samspel mellan människor och grupper med olika kulturella referensramar, kunskaper och erfarenheter (Dahlgren 2012, refererad i Björkman & Bromseth, 2019, s. 130).

4.3 Queerteoretiskt perspektiv applicerat på musikpedagogiska sammanhang

4.3.1 Gender-Complex Education

I takt med att allt fler transpersoner ”kommer ut” i ung ålder kommer fler musikpedagoger att ha elever som öppet identifierar sig som transpersoner i sina grupper (Palkki & Sauerland, 2018, s. 72). Musiklärare kommer därför behöva vidga sin syn på kön, från förenklad och binär, till könskomplex (*gender-complex*), så att alla studenter kan utvecklas och frodas oavsett om de är cis, trans, genderqueer eller ännu söker sin könsidentitet (Palkki & Sauerland, 2018).

Begreppet könskomplex (*gender-complex*) är hämtat från Rands (2009, refererad i Palkki & Sauerland, 2018, s. 76) kategorisering av pedagogik utifrån deras förhållningssätt till kön (*gender*): *gender-stereotyped*, *gender free/gender-blind*, *gender-*

sensitive och gender-complex. Rands beskrivs visualisera en framtid där könskomplex utbildning kan utmana de binära könsnormerna, en typ av utbildning som lärare också kan skapa med hjälp av Rands modell (Palkki & Sauerland, 2018). Musiklärare kan vidta en rad enkla steg för att skapa en mer öppen och bekräftande könskomplex lärandemiljö vilket inkluderar att bifoga personliga pronomen i sina mailsignaturer, att uppmuntra elever att dela med sig av sina pronomen och att använda ett könsneutralt språk (Palkki & Sauerland, 2018, s. 76). Ett viktigt led i att gå mot en mer könskomplex musikutbildning är att förändra musiklärarutbildningarna så att blivande musiklärare rustas med en mer komplex syn på kön (Palkki & Sauerland, 2018).

4.3.2 Queering Vocal Pedagogy

Att *queera sångpedagogik* är enligt Sauerland (2022, s. 40) ett sätt att ifrågasätta, undersöka och förändra tolkningar, traditioner och konventioner och absolut nödvändigt för den sångpedagog som vill skapa en välkomnande och bekräftande praktik för transpersoner. Han lyfter Goulds (2013, refererad i Sauerland, 2022, s. 41) uppmaning att försöka tänka bortom termer av inkludering då det kan vara en bristfällig åtgärd för att bekräfta transsångare. Strävan bör inte vara att inkludera transsångare i en cisnormativ praktik utan att förändra praktiken så att den blir välkomnande för alla.

Centralt i den queerade sångpedagogiken blir en förskjutning av perspektiv i den individuella sångundervisningen, från den traditionella mästare-lärlingsmodellen (master-apprentice model), en lärarcentrerad pedagogik där läraren "vet bäst" och definierar struktur, mål och innehåll (Duke & Simmons, 2006, refererad i Sauerland, 2022 s. 43), till elevcentrerad pedagogik där elevens behov och egna målsättningar får stå i fokus (Sauerland, 2022, s. 44). Den elevcentrerade pedagogiken präglas av demokratiska, humana och empatiska värderingar och en central del är god kommunikation som präglas av ömsesidig respekt mellan lärare och elev (Sauerland, 2022, s. 44). Detta möjliggör att eleven själv får ta kommandot över sin musikaliska utveckling, med stöd av sin lärare, i en slags gemensam problemlösning under lektionerna. Detta kan ställas i motsats till resultatet av en studie om lärarcentrerad pedagogik (Duke & Simmons, 2006, refererad i Sauerland, 2022 s. 44) som visade att lärarna använde sig av negativ feedback och själva fattade beslut kring repertoarval, kanske utifrån förutfattade ideal och kulturella värderingar som inte nödvändigtvis sammanfaller med alla elevers mål och intresse (Sauerland, 2022 s. 46). Läraren i den lärarcentrerade pedagogiken kan sägas personifiera den normförmedlande och maktutövande auktoriteten som Bergesen Schei (2007) beskriver och som togs upp i kapitel 3.1 *Sång och identitet*. Läraren i den elevcentrerade pedagogiken intar i stället rollen som en medkännande och uppmuntrande jämlike som genom sin yrkesmässiga expertis stöttar eleven i att utvecklas och nå sina personliga mål.

Sauerland (2022, s. 42) förespråkar även ett holistiskt synsätt i sångundervisningen där hela människan, inte bara rösten, får ta plats. Sångpedagogens roll går då från att vara

att korrigera tekniska fel kopplade till röst eller hållning, till att undervisa hela och kännande individer. Detta går i linje med förskjutningen till elevcentrerad pedagogik och sångläraren får en mer inkännande roll. Sauerland förtydligar att ett queerteoretiskt perspektiv på sångpedagogik inte bara är hjälpsamt i undervisning av transpersoner utan av alla sångare. På samma sätt som en sångpedagog bör besitta kunskap om olika tekniker och musikstilar menar han att hen även bör besitta en medvetenhet om de många olika mänskliga identiteter som kan tänkas komma till sångstudio (Sauerland, 2022, s. xxii). En av sångpedagogerna som deltagit i hans studie resonerar: "I think you shouldn't teach your trans singers any different from your cisgender singers. They're all different. Every time they show up, they're different, and you work with what you've got. These are individual people. Honestly, every single one of my students, every time they show up, is different." (s. 133). Denna beskrivning målar upp en bild av sångeleverna och deras identiteter och behov som flytande och ständigt föränderliga vilket erbjuder en parallell till queeteorins syn på tillvaron som ständigt föränderlig.

4.4 Sammanfattning av teoretiska val

Forskningsområdet i föreliggande självständiga arbete, transpersoner och sång, har i likhet med de queerteoretiska perspektiven identitetsskapande som centralt tema. Dels genom att informanterna berättar om sina erfarenheter av sång, en aktivitet som har stark koppling till identitet och identitetsskapande (Bergesen Schei, 2007; Lemon-McMahon, 2019). Dels genom att de erfarenheter de berättar om ägt rum i sammanhang som utifrån ett poststrukturalistiskt tankesätt genomsyras av språk och olika typer av maktrelationer som är centrala för vårt identitetsskapande. Att analysera sångpedagogik utifrån en queerteoretisk ansats (inklusive transteoretiska perspektiv) kan, i enlighet med en av queeteorins grundtankar, hjälpa oss att rikta blicken från de normbrytande individerna till de normskapande strukturerna som på olika sätt begränsar oss.

Queerteoretiska perspektiv på kön och genus, normkritisk pedagogik och cisnormativitet ger en förståelse för olika normer som kan påverka transpersoners upplevelser i olika situationer. Dessa teoretiska perspektiv har i föreliggande studie utgjort de glasögon som använts för att analysera informanternas erfarenheter av röst användning och sångundervisning. I denna uppsats baserar jag min analys på queeteorins syn på kön som något performativt, föränderligt och flytande (Alm, Bremer, Nord & Schmitt, 2020; Ambjörnsson, 2016; Butler, 2007). Centralt för analysen och förståelsen av studiens resultat är också begreppet cisnormativitet. Två andra centrala teman i queeteorin som haft en bärande roll i analysen av data är språk och makt, som i queeteorin anges som centrala för människors identitetsskapande. Vilka av queeteorins begrepp som blivit bärande i analysen var inte på förhand bestämt utan växte fram under analysprocessens gång.

5. Metod

I följande kapitel beskrivs de metoder för insamling och analys som använts för att genomföra denna kvalitativa studie. Underlaget till studien består av transkriptioner från fyra individuella intervjutillfällen. I kapitlet beskrivs val av metod för insamling, urvalsprocessen, hur undersökningen genomfördes i praktiken, analysprocessen av det insamlade materialet och etiska ställningstaganden.

5.1 Kvalitativ intervju som metod

Den insamlingsmetod som valts i föreliggande självständiga arbete är semistrukturerade kvalitativa intervjuer. Den kvalitativa intervjun har en explorativ, interaktiv och tolkande karaktär (Bryman, 2011) och går ut på att förstå hur den intervjuade tänker och känner, vilka erfarenheter den har samt hur den intervjuades föreställningsvärld ser ut (Trost, 2011). Eftersom fokusområdet för denna studie är att undersöka just transpersoners *erfarenheter* av röst och sångundervisning lämpar sig denna metod väl. Innebörden av att intervjuerna är semistrukturerade är i detta fall att intervjun är strukturerad i bemärkelsen att den handlar om ett specifikt ämne, men att frågorna är öppna utan fasta svarsalternativ (Trost, 2011). Man skulle även kunna kalla det för en flexibel icke-standardiserad intervju (Kvale & Brinkman, 2014). Då föreliggande studie handlar om transpersoners erfarenheter är det av betydelse att det under intervjuerna finns utrymme för informanterna att lyfta aspekter de anser är viktiga vilket går i linje med när Kvale och Brinkman (2014) beskriver att det i öppna forskningsintervjuer ibland handlar om att följa upp oförutsedda ledtrådar från intervjupersonerna som inte kan formuleras i förväg.

5.1.1 Urval och presentation av studiens informanter

Då jag tidigare undersökt transpersoners erfarenheter av sångundervisning utifrån ett elevperspektiv var jag denna gång intresserad av att intervjua lärare som identifierar sig som transpersoner. Det gjordes ett så kallat *målinriktat urval*, där urvalet görs utifrån en önskan om att intervjua personer som är relevanta för forskningsfrågorna (Bryman, 2011). I ett första skede ställde jag frågan direkt till tre personer i min bekantskapskrets som alla tackade ja till att medverka efter en kort beskrivning av studien och dess syfte. I samband med förfrågan att delta fick de även en fråga från mig om de kände fler personer som skulle kunna vara intresserade av att delta och uppfyllde de tre kriterier som satts för studiens informanter; att vara transperson, att ha erfarenhet av att sjunga och att ha erfarenhet av att undervisa i musikaliska sammanhang med inslag av sång. Tack vare deras rekommendationer hittade jag ytterligare en person som tackade ja till att medverka vilket gör att tillvägagångssättet för att hitta informanter även kan sägas ha inslag av ett så kallat *snöbollsurval* (Bryman, 2011).

Studiens informanter har, utöver de satta kriterierna för deltagande i studien som beskrivs ovan, flera saker gemensamt. Samtliga deltagare har utbildats, eller utbildas i skrivande stund, på någon av landets musikhögskolor och har utöver det även utbildats vid andra typer av musikaliska lärosäten och institutioner. Informanterna är bosatta och verksamma i olika städer och har studerat olika inriktningar vid olika utbildningar, men dessa inriktningar, skolor och städer specificeras inte i syfte att skydda informanternas identitet. I tidigare forskning som rör sång och identitetsskapande har det visat sig att genretillhörighet medför olika uppsättningar normer för sångare att förhålla sig till (Bergesen Schei, 2007) vilket även framgått i föreliggande studies resultat. Till viss del är det därför av betydelse att veta vilken typ av genre och tillhörande sångteknik/klangideal som informanterna refererar till. Studiens informanter har alla erfarenhet av att sjunga musik i olika genrer, även om de flesta huvudsakligen är verksamma inom en eller ett par av dem, men för att inte röja vilka specifika genrer det handlar om och därmed riskera att röja informanternas identitet har en mer generell uppdelning gjorts utifrån Jeanette LoVetris (Woodruff, 2011) samlingsbegrepp ”klassiska genrer” som ställs i kontrast till ”Contemporary Commercial Music” (CCM) som innefattar genrer som bland annat musikal, jazz, pop, rock, country, folkmusik, gospel och R&B. Även om denna uppdelning är en generalisering har den bedömts vara tillräcklig för att belysa de viktigaste genre-relaterade aspekterna i studiens resultat samtidigt som den möjliggör ytterligare avidentifiering av materialet. Hänvisningar till olika genrer kommer enbart delges i resultatet i de fall detta är relevant för förståelsen.

Presentation av informanter

Helen. Identifierar sig som kvinna och använder hon som pronomen. Hon ser sig också innefattades i begrepp som transperson, transkvinna, transtjej, transfeminin och som en del av allmänna normbrytare och *the gender diverse*. Helen har erfarenhet av att undervisa sång både individuellt, i mindre grupper och i körsammanhang. Helen har sjungit mycket i kör och som en del av olika musikaliska utbildningar har hon tagit enskilda sånglektioner med olika sångpedagoger.

P. Identifierar sig som ickebinär och använder hen som pronomen. Namn är viktigt för P och hen valde därför att i uppsatsen endast omnämnas med en bokstav som alias. P frilansar inom musikfältet i egenskap av en rad olika roller, bland annat som sångare, ledare och pedagog. P har bland annat undervisat i kör- och ensemblesammanhang och har under olika etapper av sitt liv tagit enskilda sånglektioner med olika lärare.

Lemmi. Använder hen som pronomen men brukar inte sätta några etiketter på sig själv och känner inget behov av att identifiera sig som något särskilt. Lemmi har erfarenhet av att undervisa privatelever i sång och har även lett en kör. Lemmi har själv både sjungit i kör och tagit enstaka individuella sånglektioner.

Melissa. Identifierar sig som kvinna och använder hon som pronomen. Hon identifierar sig även som tjej, transkvinna, transtjej och tycker att i princip alla feminina ord fungerar bra för att beskriva henne. Melissa jobbar inom musikfältet där hon bland annat leder körer och frilansar som sångerska. Hon har sjungit mycket i kör och som en del av olika musikaliska utbildningar har hon tagit enskilda sånglektioner med olika sångpedagoger.

5.1.2 Genomförande i praktiken

Inför intervjuerna förbereddes ett frågeformulär. Med hänsyn till intervjuernas semistrukturerade karaktär bestod denna intervjuguide av ett antal öppna frågor kategoriserade under bredare teman som intervjun centrerades kring (Alvehus, 2019). För att säkerställa informanternas möjlighet att lyfta teman och aspekter de ansåg som viktiga utifrån studiens område inleddes samtliga intervjuer med en fråga om associationer och om det fanns något särskilt informanten ville, eller ansåg att vi borde, prata om vilket fick styra samtalet. Varje intervju avslutades även med en fråga om informanten ansåg att det fanns något vi missat att prata om eller ville tillägga.

Innan intervjun fick informanterna ta del av och underteckna ett informationsbrev vilket beskrivs närmre under rubriken 5.3 *Forskningsetik*. Informanterna fick även möjlighet att välja var intervjun skulle äga rum för att säkerställa att de skulle känna sig så bekväma som möjligt i intervjusituationen, samt för att det inte skulle bli för betungande eller omständligt att delta i intervjun. Fyra intervjuer genomfördes där varje intervju varade i ca en och en halv timme. Varje intervju spelades in med mobil (audio) för att sedan kunna transkriberas och analyseras. Audiofilerna från samtliga intervjuer sparades lokalt på en lösenordskyddad hårddisk i enlighet med GDPR (SFS 2018:218). Två av intervjuerna genomfördes digitalt av logistiska skäl.

Under intervjuerna delade informanterna med sig av erfarenheter om den egna sång- och talrösten samt erfarenheter från sångpedagogiska sammanhang, både som elever och lärare. De delade med sig av både negativa och positiva erfarenheter, svårigheter, glädjeämnen och reflektioner kring vilka faktorer som kan bidra till att skapa en välkomnande och bekräftande undervisningsmiljö för transpersoner.

5.2 Analysprocessen

Efter att varje enskild intervju genomförts påbörjades arbetet med att transkribera det som sagts. I denna process har upprepningar och utfyllnadsord som saknar betydelse i sammanhanget inte skrivits ut för läsbarhetens skull. När delar av resonemang har utelämnats har detta markerats med [...] och när ett ord har lagts till för att förtydliga uttalandet har detta [ord] också skrivits inom klamrar. I de fall informanterna har använt sig av engelska ord i sina uttalanden har dessa kursiverats, men inte översatts, för att behålla det ursprungliga uttalandet. För att underlätta förståelsen har ibland även

svenska ord kursiverats och förmedlar då informanternas betoning av ett särskilt ord. Efter att studiens insamlade material transkriberats har det analyserats kvalitativt utifrån det tillvägagångssätt som beskrivs av Bryman (2011, s. 525).

- *Första genomläsningen*

I ett första skede har materialet lästs igenom utan att jag funderat på eventuella tolkningar och notiser, med undantag från en sammanfattande anteckning mot slutet av genomläsningen av det som tycktes mig särskilt viktigt/utmärkande.

- *Andra genomläsningen*

Efter denna första genomläsning fortskred arbetet genom en ny genomläsning där det gjordes kontinuerliga notiser och kommentarer i form av nyckelord och olika teman för att påbörja kodningen av materialet. Koderna genererade ett index över termer som bidrog till den tolkning och teoretisering som gjorts på grundval av data. Jag använde mig även av specifika färgkoder till de olika temana för att göra kodningen lättare att överblicka och för att lättare kunna se mönster och samband.

- *Kritisk granskning av koderna*

Jag gick igenom koderna på nytt för att revidera dem. Likartade koder slogs samman under ett gemensamt namn (ord/fras) och i de fall dessa relaterade till termer och begrepp i befintlig queerteoretisk/transteoretisk litteratur ersattes de med dessa begrepp. Jag tittade även på samband mellan olika begrepp och kodade dessa samband genom att lägga till en gemensam färg.

- *Generera generella teoretiska idéer*

I detta skede genererade jag generella teoretiska idéer rörande mina data och skissade på kopplingar mellan de kategorier och begrepp som utvecklats. Jag funderade även i detalj över hur dessa är relaterade till existerande queerteoretisk och transteoretisk litteratur genom att forma hypoteser och sedan se om dessa gick att bekräfta genom att gå tillbaka till data. Jag reflekterade här som en slutgiltig del av analysarbetet över den betydelse resultaten har för mina ursprungliga frågeställningar och för den vetenskapliga litteratur som styr datainsamlingen.

Resultatet av denna analysprocess blir en tematisk analys i grunden där resultaten analyserats utifrån queerteoretiska och transteoretiska perspektiv. En tematisk analys är enligt Bryman (2011) ett av de vanligaste angreppssätten när det gäller kvalitativa data. Till skillnad från andra analysmetoder, som exempelvis kritisk diskursanalys, har den inte en tydlig bakgrund och har heller inte beskrivits utifrån tydliga tekniker. Centralt är dock att materialet delas in i teman och subteman som ett resultat av noggrann och upprepad genomläsning (s. 528). Att den tematiska analysen inte är kopplad till en

specifik teori eller har ett fast tillvägagångssätt möjliggjorde för mig att kombinera analysen med mina valda queerteoretiska perspektiv samtidigt som jag hade viss frihet i att anpassa mitt tillvägagångssätt. Min analys är enligt Fejes och Thornbergs (2019, s. 261) kategorisering av olika typer av analyser en tematisk analys med fokus på innehåll, vilket kännetecknas av att analysen identifierar gemensamma teman i flera olika berättelser, och att berättelsernas innehåll sedan skrivs samman i dessa teman i resultatet.

5.3 Forskningsetik

I intervjuforskning uppstår en rad potentiella etiska problem kopplade till processens olika stadier, bland annat utformande av syfte, risk-vinstbedömning, genomförande och analys (Bryman, 2011; Vetenskapsrådet, 2024). Föreliggande studie handlar om teman som rör identitet och personliga erfarenheter vilket gör att jag i egenskap av forskare behövt ta ställning till olika forskningsetiska dilemman. Mina ställningstaganden kring dessa aspekter kommer att redogöras för i detta avsnitt.

5.3.1 Syfte och risk-vinstbedömning

Kvalitativ forskning innebär ofta ett ”intensivt studium av en liten grupp eller av individer som har vissa egenskaper gemensamma” (Bryman, 2011, s. 355). Med avstamp i föreliggande studies syftesformulering är de eftersökta gemensamma egenskaperna hos informanterna att vara transperson med erfarenheter av röst, sång och sångundervisning som både lärare och elever, och för att besvara studiens forskningsfrågor ombes de att dela med sig av personliga erfarenheter. Detta innebär att informanterna tillhör en minoritet som förväntas prata om personliga och potentiellt känsliga ämnen som rör deras identitet, röst och positiva och negativa erfarenheter kopplade till dessa. Vetenskapsrådet (2024) beskriver att forskare ska uppmärksamma risker och skadeverkningar som kan uppstå i samband med forskningen samt minimera risker och negativa konsekvenser och, i den mån de kvarstår, se till att de vägs upp av de värden som forskningen förväntas generera. Eftersom föreliggande studie involverar känsliga personuppgifter tillhörande personer som ingår i en minoritetsgrupp har det krävts särskilt noggrann avvägning mellan studiens risker och vinster. Essentiellt har varit att skydda informanternas identitet, dels genom att lagra ljudfiler och transkriptioner på ett säkert sätt i enlighet med GDPR (SFS 2018:218), dels genom att avidentifiera informanternas utsagor i den färdiga uppsatsen. De potentiella riskerna med studien har i enlighet med Vetenskapsrådets direktiv (2024) vägts mot de potentiella vinsterna med arbetet som består i att en ökad kunskap om transpersoners erfarenheter av sångpedagogiska sammanhang kan bidra till en ökad transkunskap och transkompetens hos lärare som i förlängningen kan möjliggöra gynnsamma och hälsofrämjande sångpedagogiska sammanhang.

Utöver att jag som forskare gjort en risk-vinstbedömning är det också nödvändigt att erbjuda transparens kring innebörden av ett eventuellt deltagande så att informanterna själva får möjlighet att göra en risk-vinstbedömning av deras potentiella medverkan (Vetenskapsrådets, 2024). De som anmält intresse för sitt deltagande i studien fick därför innan intervjuerna ta del av ett informationsbrev som innehöll en kortare beskrivning av studiens syfte och planerade genomförande, en redogörelse för deltagarnas rättigheter samt för hantering och avidentifiering av personuppgifter. En beskrivning av hantering av personuppgifter i relation till forskningsetiska ställningstaganden presenteras vidare i kapitel 5.3.3 *Analys*. Genom att informanterna på förhand fick ta del av denna information fick de även den inblick som krävs för att ge sitt informerade samtycke (Vetenskapsrådet, 2024). I de fall intervjun genomfördes på distans fick informanterna ge sitt muntliga samtycke i början av intervjun vilket spelades in i enlighet med Vetenskapsrådets forskningsetiska praxis (Vetenskapsrådet, 2024, s. 63). Utöver det skriftliga informationsbrevet betonade jag även muntligen i början av varje intervju att informanterna när som helst hade möjlighet att ”passa” på frågor de inte ville svara på för att öppna upp möjligheten att avstå att prata om saker som kändes för personliga, en möjlighet som dock ingen av informanterna valde att utnyttja.

5.3.2 Genomförande

Inom feministisk forskning är det vanligt att förespråka en icke-hierarkisk relation som rymmer en hög grad av ömsesidig tillit och förtroende mellan intervjuare och intervjuperson, och där hänsyn tas till de synsätt de intervjuade har. Detta i kontrast till strukturerade surveyundersökningar som enligt Oakley (1998, refererad i Bryman, 2011, s. 438) genomsyras av makt där intervjupersonerna hamnar i en underordnad eller underlägsen position och intervjuarens synsätt står i fokus. Jag gav studiens informanter möjlighet att själva välja plats för intervjun som ett led i att eftersträva en icke-hierarkisk relation eftersom detta kan underlättas genom att informanterna får vara i en bekant miljö där intervjuaren är gäst samtidigt som detta också gav informanterna möjlighet att få välja en, i deras mening, trygg miljö för intervjun. Jag hade även ett flexibelt förhållningssätt till min intervjuguide för att låta informanterna styra samtalet. Ett urval av intervjuguidens på förhand planerade områden var; sångpedagogik, relationen till den egna rösten, erfarenheter av sångundervisning som elev och erfarenheter av sångundervisning som lärare. Dessa områden med tillhörande frågor har många överlappningspunkter med varandra och det flexibla förhållningssättet till guiden fick till följd att intervjun fick ett flöde där vi dynamiskt rörde oss mellan de olika områdena utan att jag explicit behövde ställa varje förberedd fråga. Jag inledde och avslutade även varje intervjutillfälle med att informanterna fick associera fritt för att ytterligare ge plats åt deras synsätt och förhindra att mitt perspektiv som cisperson skulle styra intervjun alltför mycket.

5.3.3 Analys

Föreliggande studies informanter tillhör en minoritet vilket kan göra dem extra synliga och lätta att identifiera. Vetenskapsrådet (2024) anger att ”skyddsintresset har en särställning inom forskningsetiken och ska alltid ges prioritet över andra intressen, inklusive forskningsintresset och öppenhetsintresset” (s. 52). Som ett led i att skydda känsliga personuppgifter har både inspelningar och transkriptioner lagrats lokalt på en lösenordsskyddad hårddisk i enlighet med GDPR (SFS 2018:218). I informationsbrevet som skickades ut inför intervjuerna utlovades informanterna pseudonymitet, att deras riktiga namn inte skulle användas i den färdiga uppsatsen. Intervjutranskriptionerna pseudonymiserades redan i ett tidigt skede vilket innebär att informanterna endast figurerat med sina fingerade alias i alla skriftliga dokument med koppling till studien. I informationsbrevet utlovades även att saker informanterna sagt inte skulle kunna härledas till en specifik person. Noggranna avvägningar rörande detta har behövts i arbetet med studiens analys och resultatdel och lett till att endast den personliga information som ansetts vital för studiens förståelse tagits med. Avvägningar för detta har presenterats i *5.1.1 Urval och presentation av studiens informanter*.

En del i uppdraget som forskare är att analysera och tolka det insamlade materialet. Det ligger därför på mitt ansvar att förmedla informanternas erfarenheter på ett korrekt sätt. Eftersom jag som cisperson skriver ett arbete om transpersoner och deras erfarenheter blir det extra viktigt att vara medveten om på vilka sätt jag själv, kanske framför allt min brist av transerfarenhet, kan bidra till att färga både insamling, generering och analys av materialet. Bryman (2011, s. 528) hävdar att många forskare är alltför försiktiga och att de ”oroar sig för att de under tolkningen och teoretiserandet inte kan göra rättvisa åt det de sett och hört och att de kan förvränga vad undersökningspersonerna sagt och gjort”. Vidare menar han att detta förstås är en risk men att det ”måste ställas mot det faktum att resultaten kan bli av förståelse först då man reflekterat över, tolkat och relaterat dem till en teoretisk nivå. Man gör inte en undersökning bara för att deskriptivt återge vad människor säger, gör och tycker.” Genom att relatera studiens resultat till queerteori och transteori och analysera dem därigenom är min förhoppning att som cisperson få stöd i att behålla ett transperspektiv och få detta att vara ständigt närvarande och genomsyra analysprocessen.

6. Resultat

I detta kapitel presenteras studiens resultat som framkommit genom tematisk analys utifrån queerteoretiska och transteoretiska perspektiv. Det insamlade materialet som analyserats utgörs av de transkriberade intervjuerna med studiens fyra informanter. Inom genusforskning är teorin ofta central och nära sammankopplad med intresset för studien vilket gör att det är vanligt att både resultat och diskussion presenteras i en gemensam analysdel. Detta stämmer även för denna studie vilket motiverat en disposition där resultatdiskussionen vävs in direkt tillsammans med empirin. I diskussionskapitlet presenteras sedan metoddiskussion, pedagogiska implikationer och förslag för vidare forskning. De teman som identifierats under analysen har grupperats och presenteras här under tre rubriker. *Mångfacetterade erfarenheter* samlar erfarenheter av röst, sång och identitet. *Normer, språk och makt* samlar erfarenheter som vittnar om förbättringsområden inom sångpedagogik. *Normkritisk sångpedagogik* samlar erfarenheter som exemplifierar just detta, både utifrån upplevelser som lärare och elev, samt önskemål som grundas i dessa personliga erfarenheter. Studiens informanter kallas i denna uppsats, efter pseudonymisering, för Helen, P, Lemmi och Melissa. Informanterna identifierar sig alla som transpersoner, har erfarenhet av röst och sång och har deltagit i sångpedagogiska sammanhang både som lärare och elever. I resultatet har jag velat delge den bredd av erfarenheter som informantgruppen gett uttryck för.

6.1 Mångfacetterade erfarenheter

Informanterna har under intervjuerna delat med sig av tankar och erfarenheter som rör den egna rösten i både tal och sång. De har pratat om synen på relationen mellan röst och identitet och olika sätt att förhålla sig till denna vilket presenteras under rubrik *6.1.1 Röst som identitet eller instrument*. De har också pratat om hur rösten kan ge upphov till olika typer av känslor och redogjort för tankar och erfarenheter som rör röstförändringar vilket presenteras under rubrik *6.1.2 Röst, känslor och en vilja att förändra röst*. Informanterna har talat utifrån personliga erfarenheter vilket gör att detta kapitel samlar mångfacetterade erfarenheter inom intresseområdet för studien.

6.1.1 Röst som identitet eller instrument

I sina utsagor presenterar informanterna olika erfarenheter av röst i tal och sång och olika sätt att förhålla sig till den egna rösten. De ger uttryck för att sång är ett speciellt instrument genom att det finns en stark koppling till den egna personen. Lemmi resonerar i början av sin intervju kring relationen till den egna rösten:

Lemmi: Jag tycker att det är spännande att det är liksom lite nervöst att använda rösten, att det betyder någonting. För så är det för mig, och för många såklart [...] Det är ju nervöst att prata i de flesta sammanhang på något sätt så det finns alltid

den där känslomässiga kopplingen, och det gillar jag. Det gör att det är utvecklande, det liksom lägger till en dimension som inte alltid finns på instrument när man övar. [...] Jag tänker väl att det har att göra med att det är så individuellt [...] det är så ihopkopplat med personen bakom. Och det är just det som gör det spännande, för att det är *jag* liksom, jag jobbar med mig själv. [...] man utvecklar sig själv om man vågar sjunga ut och vågar verkligen lyssna på hur ens röst låter och verkligen, vad man nu vill använda för ord, ”acceptera” den man är, ”acceptera” hur man låter.

Lemmi beskriver en stark koppling mellan rösten och den egna personen, där att jobba med den egna rösten beskrivs som ett sätt att jobba med sig själv och som en chans till självacceptans. Lemmi anser att den starka kopplingen till individen och personen bakom är just det som gör sång så spännande och intressant. Helen delar med sig av hur hon ser på kopplingen mellan röst och identitet:

Helen: Det var någon sångpedagog till mig för länge sedan som sa att ”rösten är det närmaste instrumentet”. Som jag tycker var väldigt fint. Just att rösten är så nära den man är som person. Och att det finns ett värde i att lite, särskilt kopplat till sång, se sig själv som ett instrument. Mer än en del av ens person. Lite på det här sättet som jag beskrev som att jag ofta tar rollen som ”funktionen bas” i en ensemble. För att jag vet hur man ”spelar det instrumentet” inom citationstecken. Jag är inte helt säker på hur man tar sig dit. Men att ha inställningen till att ”så här”, inte som i inställningen att ”din röst borde vara så här” utan ”du borde använda den röst du har på *det här* sättet för att få *den här* effekten”.

Helen diskuterar här hur röstens nära koppling till den man är som person kan skapa ett behov av att ibland försöka separera röst och person. För Helen som identifierar sig som kvinna men brukar sjunga i tenor- eller basstämman kan det hjälpa att tänka på rösten som en funktion eller ett renodlat instrument utan lika stark koppling till den egna personen. Detta möjliggör för henne att bryta mot samhällets normer för hur en kvinnas röst ska låta eller vilken stämma hon förväntas sjunga. Detta i sin tur medför att hennes vokala uttryck kan vara en del av hennes person även fast den bryter mot en cisnormativ syn på kvinnoröster. Helen ger samtidigt uttryck för att det kan vara lättare sagt än gjort att åstadkomma denna separation men att det i hennes fall hjälpt att tänka på rösten som en funktion som kan användas på olika sätt för att uppnå en särskild effekt. Melissa beskriver på ett liknande sätt att hon brukar tänka sig för hur hon pratar om röstfack och stämindelning i körsammanhang just av den anledning att förhållandet mellan röst och identitet kan se så olika ut för olika (trans)personer.

Melissa: Jag tycker till exempel att det är viktigt att man inte behöver känna att man *är* en sopran eller tenor, att det är en identitet som man måste ha för att man sjunger den stämman. För att för många så kan den identiteten vara lite skavig om man kopplar till exempel sopranepitetet som något feminint. Så för vissa kan det vara en positiv upplevelse att *få* vara sopran. Och för andra så kan det vara ett skav. Så därför tänker jag att man kan försöka i sin pedagogiska retorik, jag

försöker styra det mer till att säga typ ”sopranstämman” än att säga ”du som är sopran” eller ”vi som är sopraner”.

I detta fall används språket som ett verktyg för att separera identitet och röst och därmed undvika att tillskriva personer i en viss stämma en särskild (köns)identitet. Genom sitt språkbruk vill Melissa signalera att du inte måste identifiera dig med din stämma, då denna kan bära med sig feminina eller maskulina associationer, utan att många olika identiteter kan sjunga i samma stämma. Fokus läggs i stället på den funktion rösten för tillfället har i likhet med Helens beskrivning att hon ”spelar instrumentet bas”. Melissa belyser också det komplexa i att ett könande språk som innebär skav för vissa (trans)personer ändå kan fungera bekräftande för andra.

Vid en första anblick kan informanternas tankar om att försöka separera röst och person tyckas gå emot den queerade, holistiska sångundervisningen där lärare uppmanas se till hela individen. Sauerland (2022) rekommenderar lärare att inte göra en uppdelning mellan person och röst i syfte att endast ”undervisa rösten” vilket beskrivs som ett vanligt förekommande uttryck inom främst klassisk sångpedagogik. Anledningen till differentieringen mellan identitet och röst i informanternas beskrivningar syftar dock inte till att bortse från personen bakom, utan görs snarare just av hänsyn till individen. Genom differentieringen erbjuds ett förhållningssätt som kan vara gynnsamt för någon som känner att den egna rösten inte följer samhällets cisnormativa förväntningar samtidigt som normerna för hur ett visst köns röster får låta breddas. Den uppdelning informanterna beskriver kan därför sägas gå i linje med det holistiska synsättet i en tolkning där hela personen och röstens koppling till (köns)identitet tas i beaktning samtidigt som det finns en förståelse för att detta kan rättfärdiga att göra ovan beskrivna åtskillnad.

Ett hinder för transpersoner att kunna ha en funktionell/instrumentell syn på sig själva och sin sångröst i musikaliska sammanhang är dock att bristen på upplevd korrelation mellan röst och person kan ge upphov till könsdysfori. Könsdysforin kan exempelvis handla om vissa röstregister eller klanger.

P: Jag har alltid haft en väldigt komplicerad relation till min röst. Jag har aldrig velat liksom sjunga ljust, sjunga i huvudklang. Jag har haft mycket svårigheter med sånglärare just för att de [...] ville pusha mig att utveckla en del av mitt omfång som jag inte var bekväm med att använda. Och samtidigt har min röst varit en jättestor liksom trygghet och ett sätt att uttrycka mig själv på.

P beskriver hur hen uppmanats av sångpedagoger att sjunga i ett ljust sångregister trots att hen inte känt sig bekväm med det. I sin intervju berättar hen att det triggat könsdysfori att sjunga i huvudklang och att det känts ”obekvämt, inte naturligt och inte som *min* röst” att tvingas sjunga på det sättet. Melissa har också råkat ut för

sångpedagoger som insisterar på att hon ska sjunga i ett register där hon inte känner sig bekväm. Hon beskriver här hur det känts för henne att tvingas sjunga i ett mörkt register:

Melissa: Framför allt så är det väl att sjunga i ett register som jag upplever låter maskulint och att jag aktivt gör någonting som gör mig mer maskulin. Att sjunga på ett sådant sätt, det känns på ett sätt förnedrande. Alltså det skulle vara som att jag pushas att i något sammanhang på någon lektion, att så ”här får du inte ha smink eller långt hår” [...] ”här måste du avklä dig din feminina sida”. Så känns det när man ska sjunga på ett sätt som känns helt onaturligt i förhållande till hur man uttrycker sig eller vem man är. [...] det är som att göra sig maskulin vilket går inte hand i hand med att allt annat man gör är att försöka förstärka ens transidentitet på olika sätt för att man ska uppfattas på ett visst sätt.

Melissa beskriver att hon i andra delar av sitt liv på olika sätt skapar och uttrycker sin identitet och sin femininitet vilket går i linje med Butlers (2007) performativa syn på kön som något vi skapar genom våra handlingar och genom språket. Melissa beskriver här även en performativ syn på röst som en aspekt i görandet av kön. Performativiteten och vårt görande av kön utspelas inom, och begränsas av, ett socialt sammanhang och dess normer (Butler, 2007). Sång beskrivs av Bergesen Schei (2007) som en normativ praktik och dessa normer förmedlas här av sångläraren när denne uppmanar Melissa att sjunga i ett mörkt läge som hon upplever som maskulint. Hon begränsas och tvingas därmed uttrycka sig tvärt emot sin identitet vilket hon beskriver som förnedrande, onaturligt och absurt. Hon fråntas möjligheten att uttrycka sig i enlighet med sin identitet och pekar på att även om de fysiska förutsättningarna finns där bör hon inte tvingas att sjunga i ett register där inte en ciskvinna förväntas sjunga.

6.1.2 Röst, känslor och en vilja att förändra röst

Flera av studiens informanter har erfarenhet av att rösten gett upphov till motstridiga känslor och att den kan vara en källa till både könsdysfori och könseufori. Flera av dem har också på olika sätt arbetat med att förändra sin röst för att den bättre ska stämma överens med deras identitet. I samtal om könsdysfori uppger både Melissa, Helen och P att de upplevt skillnad mellan talrösten och sångrösten. Melissa berättar:

Melissa: Det är jättestor skillnad för att med talrösten så är det ju någonting som man måste använda hela tiden. Och under flera år kände jag att min talröst är ju det som stjälp mig. Hur feminin eller maskulin man än ser ut så är det det som folk ofta går på, hur talrösten är. Det är det som liksom ”avslöjar en”. [...] Medan sångrösten, där är det mer så här... länge gick det för mig att bara sjunga i huvudklang och få välja att [...] jag kunde liksom lite mer aktivt välja att sjunga i den stämman som jag tyckte kändes bäst. Så att därför så är det inte lika känsligt och lika stor grej. [...] Men talrösten är ju mycket mer essentiell för att kunna leva ett bra liv.

Melissa, Helen och P beskriver alla i sina intervjuer att deras röstdysfori främst varit kopplad till talrösten även om också sångrösten påverkats till viss del. Melissa pekar i sitt uttalande på att talröstens och sångröstens roll i görandet av kön ser olika ut och beskriver dem som olika lätta att anpassa. Sångrösten används i musikaliska sammanhang medan talrösten används i mer eller mindre alla livets sammanhang och därför spelar en central roll i hur en person könas av sin omgivning. Precis som Melissa har Helen i större utsträckning upplevt dysfori kopplat till talrösten än sångrösten men hon beskriver det något annorlunda. Till skillnad från Melissa som övergått till att sjunga i en diskantstämma sjunger Helen i körens lägre stämmor eftersom det musikaliska sammanhanget tillåtit henne att fokusera på röstens instrumentella funktion snarare än genusskapande funktion, även om det inte alltid är helt oproblematiskt då röstens och de olika sångregistrens könskodning samspelar med bredare samhällliga normer och den egna identiteten.

Helen: Jag kan känna att jag blir lite inboxad, för att jag är rädd att tolkas som man av omgivningen. [...] vad jag ofta gör i många musikaliska sammanhang, särskilt i grupp, är ju att försöka göra mitt normbrytande accepterbart eller *palatable*. Att jag ofta liksom försöker placera mig själv i rummet på ett sätt så att jag inte ska bli ifrågasatt. Till exempel, mina stämband ger mig möjligheten att sjunga, i en blandad körsättning, allt mellan andrabas och förstatenor i princip. Men att jag ofta placerar mig längst ut på tenorkanten för att sitta precis bredvid de andra tjejerna. För att jag känner att jag hamnar i en för utsatt position annars, eller att det känns jobbigt. Att det ofta blir som att jag försöker göra mig själv så tydlig som möjligt för att inte bli misstolkad i den jag är.

Helen tar sig an olika normbrytande funktioner i kören, genom att som kvinna sjunga i de lägre stämmorna, vilket kan medföra en rädsla för att tolkas som fel kön i den sociala kontext där sjungandet äger rum. Hon beskriver att detta kan göra att hon känner sig begränsad och att hon försöker anpassa sitt normbrytande för att inte bli misstolkad, ifrågasatt eller känna att hon hamnar i en utsatt position. Hennes normbrytande och identitetsskapande påverkas därmed av de existerande normerna i det specifika sångpedagogiska sammanhanget, som i sin tur även påverkas av de rådande normerna i samhället i stort. För att kompensera för sitt röstliga normbrytande beskriver hon hur hennes placering i rummet möjliggör att inte bryta mot normer även rent visuellt. Således blir hennes kropp delaktig i att skapa hennes identitet i sångpraktiken vilket kan kopplas till den parallell som tidigare dragits mellan sångares identitetsskapande (Bergesen Schei, 2007) och människors identitetsskapande i fråga om kön där kroppen är central. I likhet med Melissa och Helen beskriver P att könsdysforin främst handlat om talrösten men att den även orsakade att hen inte ville sjunga i huvudklang, även om hen aldrig tyckt illa om sin sångröst. Eftersom P är sångare spelade sångrösten, och alla positiva erfarenheter kopplade till den, en stor roll i de funderingar P hade inför en eventuell hormonbehandling med testosteron.

P: Jag hade kunnat börja med hormonbehandling [tre år tidigare], men tackade nej till det för att jag var så rädd för vad som skulle hända med rösten. [...] Jag tänkte att jag skulle kunna ta testosteron när jag var gammal och klar med min karriär. [...] Det går ju inte att veta hur mycket rösten kommer förändras, hur den kommer låta. [...] Det finns absolut en chans att jag kan göra en konsert, men jag vet inte. Och jag vet inte hur lång tid det kommer ta, jag vet inte vad som kommer hända.

P berättar att det är väldigt svårt att på förhand veta hur en persons röst kommer att påverkas av testosteronbehandling eftersom det är så individuellt. Hur mycket rösten förändras och hur lång tid det tar är några av de faktorer som är svåra att förutsäga (Graham, 2022). På grund av rädsla och osäkerhet kring detta tackade hen till en början nej till den testosteronbehandling hen erbjudits via transvården. Efter att hen börjat må allt sämre, könsdysforin förvärrades och hen märkte att tankar på behandlingen tog upp alltmer tid och tankekraft återtog P kontakten med transvården för att påbörja processen på nytt. P har nu genomgått en hormonbehandling med testosteron som gjort att hela hens röstomfång sjunkit. P delar med sig av hur rösten förändrats:

P: Min röst har sänkts en sext. Både att min lägsta ton har flyttats ner en sext. Men också skarven har flyttats ner exakt en sext. Och den högsta tonen jag kan sjunga i bröströst har sänkts en sext. Så hela omfånget har bara "schwoop" en sext. Och jag har väldigt, väldigt svårt att sjunga över skarven. Och det är dels för att det är svårt när omfånget flyttas, att man behöver lära om hela muskelminnet. Men också extra svårt för att jag har aldrig tyckt om att sjunga i huvudklang. Jag har inte velat öva det, jag har aldrig haft en bra teknik för att göra det. För att det gav mig så mycket dysfori.

P beskriver hur röstförändringarna tagit sig uttryck och att det medfört både nya och ny-gamla utmaningar när det gäller sången. Att sjunga över skarven innebär en fortsatt utmaning rent muskelmässigt men har inte längre samma koppling till dysfori. P berättar att hen idag övar mycket på att sjunga i sitt ljusare register då testosteronbehandlingen inneburit att denna tidigare dysforiska röstfunktion blivit spännande och önskvärd i samband med att hela röstens omfång blivit lägre. Som en del av behandlingen arbetade P även med en logoped och hen gick parallellt hos två olika sångpedagoger. Logopeden var särskilt inriktad på transpersoners röster och en del av transvården medan sångpedagogerna inte var en del av själva behandlingen. Både P, Helen och Melissa har erfarenhet av att arbeta med logoped i olika typer av röstbehandlingar. I sina intervjuer har de dragit många paralleller mellan logopeder och sångpedagoger; hur de jobbar, vilken kompetens de besitter och på vilket sätt de kan utgöra ett stöd för transpersoner.

P: Min logoped hade ju väldigt mycket kunskap om vad som händer när rösten förändras på ett sätt som mina sångpedagoger inte hade. [...] När man går igenom målbrottet så är det väldigt lätt att skada rösten för att man använder den på fel

sätt, att man spänner sig och stämbanden svullnar upp. Och jag kände att jag behövde stöd i både övningar för att utveckla min röst och stabilisera min röst och få kontroll över min röst, men också stöd i hur kan jag ta hand om min röst medan den går igenom den här väldigt komplicerade förändringen.

P ger uttryck för att logopeden besatt en specifik kunskap om transpersoners röster som sångpedagogerna saknade. Trots att sångpedagogerna saknade denna transspecifika kompetens kunde de som ett komplement till logopeden stötta P i att sjunga genom målbrottet. Hen berättar vidare att hen genomförde många konserter samtidigt som hen gick igenom målbrottet och kunde av sånglärarna få hjälp med att öva sångteknik och att hitta nya sätt att sjunga sin repertoar medan rösten genomgick förändringar till följd av testosteronbehandlingen. De övningar hen gjorde hos sångpedagogerna fokuserade mycket på fyllighet och klang i det låga registret, att jobba över skarven och att få kontakt med mixrösten samt att använda twang och hitta stabilitet i det övre registret. Melissas och Helens erfarenheter av att arbeta med logoped har handlat om att feminisera rösten. P som haft positiva erfarenheter i sina kontakter med logoped beskriver dem som fantastiska, medan Helen inte har riktigt samma bild.

Helen: Det finns inom den medicinska världen väldigt mycket av ett patologiserande av transerfarenheten på ett sätt som gör att man ser det som ett fel som behöver ändras på och inte som ett sätt att vara som världen inte tar hänsyn till. Och att behandlingar är inte för att man ska må bättre utan för att man ska passa in i normen bättre så att man mår bättre. För att man slipper förutfattade meningar från folk runt omkring en.

Hon menar att logopeder, som i grunden har en medicinsk utbildning, ibland kan ge uttryck för en förlegad bild av transerfarenheter som en typ av sjukdomsstillstånd som kan botas genom att få dem att bättre passa in i samhällets normer. Detta patologiserande pekar på ett cisnormativt synsätt där transpersoner som bryter mot de rådande normerna ses som avvikare vilket kan kopplas till den historiska patologiseringen av transpersoner. Ett normbrytande (queerteoretiskt) perspektiv skulle snarare innebära en problematisering av de rådande normerna för att undersöka på vilka sätt de verkar och medför att vissa personer hamnar utanför. Enligt Helen skulle sångpedagoger, som i grunden har en musikalisk utbildning, kunna erbjuda detta normbrytande synsätt i arbetet med transpersoners röster. Detta har hon erfarit i samband med sånglektioner via en röstcoaching-service för transmaskulina och transfeminina personer i USA:

Helen: Att få någon som verkligen har kommit till ämnet från ett transerfarenhetsperspektiv och inte från ett medicinskt perspektiv var en sån *breath of fresh air*, och verkligen lärorikt på så många sätt. [...] Det är mer av ett liksom ”Hur vill du uttrycka dig och synas i världen?” till skillnad från ett ”Vi ska...vi ska fixa det här ” typ. [...]

Helen har tidigare stött på en logoped som överskattat hur stor andel av ”vokalt kön och genus”, det vill säga om en röst uppfattas som maskulin eller feminin, som handlar om pitch respektive andra påverkningsbara faktorer. Den sångpedagog hon hade digitala sånglektioner med visade i stället på en kunskap om olika typer av feminiserande och maskuliniserande metoder för att förändra hur en röst uppfattas liksom de metoder Sauerland (2022) redogör för. Detta reflekterades i de övningar de arbetade med tillsammans och Helen beskriver också att hennes egna mål fick vara centrala och styra undervisningen vilket ger ännu ett exempel på elevcentrerad pedagogik. Även Melissa har tagit del av denna typ av feminiserande metoder i arbetet med sin logoped och med sin sångpedagog.

Melissa: Jag känner väl alltid en positiv känsla kopplat till min transidentitet när jag nu har erövrat hur jag vill sjunga och kan göra det och se kontrasten till hur jag sjöng tidigare. [...] Nu är ju min röst, min sångröst är väl typ det mest feminina jag har att jobba med, så att det är ju en källa till glädje. [...] Jag tycker att det är avgörande att ha en sångpedagog för jag skulle inte klarat av att sjunga i flera timmar i ett starkt sopranläge, jag klarade inte det [...] men med lite sångpedagoghjälp så kunde jag göra det. När jag började hitta min sångröst och få sjunga i en sopranstämma i en [...] kör med full kraft, och att jag hade tränat upp den rösten så att jag kunde göra det. Det var en av mina största könseuforiska upplevelser, att få göra det i grupp med andra tjejer. Jag fick den upplevelsen mycket tidigare än min talröstförändring. Så att få uppleva det och då under vissa korta stunder få känna att min röst *blendas* in helt i den här tjejgruppen. Det var en fantastisk upplevelse.

Melissa beskriver hur hon tack vare att hon fått hjälp med att applicera feminiserande metoder på sin röst idag ser sångrösten som en källa till glädje och något som förstärker hennes feminina identitet. Sångpedagogen hon jobbade med erbjöd struktur och ett tillvägagångssätt för Melissa att uppnå sina personliga mål. Att Melissa fick möjlighet att jobba med feminiserande metoder och hitta till en sångröst som bättre stämde överens med hennes identitet har möjliggjort för henne att sjunga i sopranstämman vilket hon beskriver som en av de starkaste könseuforiska upplevelser hon haft. Könseufori beskrivs av Summanen och Wurm (2023) som en skyddsåtgärd för att motverka ohälsa bland transpersoner och Melissas, Ps och Helens berättelser pekar på att sångpedagoger skulle kunna spela en betydande roll i att främja könseufori i sångsammanhang och därmed även främja transpersoners hälsa. Fler exempel på positiva pedagogiska upplevelser kommer att tas upp i kapitel 6.3 *Normkritisk pedagogik*.

Lemmi har till skillnad från övriga informanter inte tagit del av någon form av röstbehandling och planerar inte i nuläget att göra det. Hen tycker dock att det är intressant att reflektera kring rösten men har inga minnen av att det var en betydande del under hans uppväxt.

Lemmi: Jag började ju använda de orden om mig själv, att använda hen och så där [...] typ fem, sex år sedan så att jag använde ju inte de, jag hade nog absolut använt de orden om jag hade kunnat dem när jag var liten [...] Jag hade säkert absolut haft massa tankar kring det om jag växt upp med de orden och den medvetenheten om att de orden fanns. Men eftersom jag inte gjorde det så...nej jag har nog inga minnen alls tror jag av liksom den kopplingen, så där min röst och könsidentitet och uttryck.

Avsaknaden av tillgång till termer och ett språk som beskriver transerfarenheter uppges vara en anledning till att Lemmi inte reflekterade kring sin röst i förhållande till könsidentiteten under sin uppväxt och till att hen började använda sitt nuvarande pronomen först i vuxen ålder. Detta kan relateras till synen på språk inom queerteorin där man menar att vi genom språket skapar våra identiteter, självuppfattningar och vår verklighet (Ambjörnsson, 2016). Således blir det svårt att skapa en identitet som man inte känner till och inte kan beskriva språkligt (Summanen & Wurm, 2023). Lemmi svarar på frågan om det följt med några tankar på röst i samband med användandet av hen som pronomen:

Lemmi: Nej, inga djupare tankar i alla fall. Kanske ett konstaterande av att "OK jag har den här rösten och den läses som en mansröst." Det har väl varit en del av kategorin så här intressanta fenomen som har att göra med könsidentitet och uttryck på olika sätt. Att så här hur man läses, typ rösten och massa andra grejer. Så... reflekterat kring det typ men inte, inga så där direkta starka känslor kring det tror jag.

Till skillnad från övriga informanter har rösten i Lemmis fall inte gett upphov till varken starkare känslor eller könsdysfori men hen tycker att det är intressant att reflektera kring röstens betydelse för hur vi uppfattas av vår omgivning som könade individer, i likhet med flera av de andra informanterna.

6.1.3 Sammanfattning och vidare diskussion

I resultatkapitlets första tema *6.1 Mångfacetterade erfarenheter* redogör informanterna för synen på relationen mellan röst och identitet och olika sätt att förhålla sig till denna. De visar att rösten kan relatera till identiteten på olika sätt vilket stämmer överens med resultat från tidigare forskning om transpersoner och deras röster i sångsituationer som visat detsamma (Palkki, 2019, refererad i Sauerland, 2022). För vissa transpersoner kan det gå att applicera en funktionell syn på sångrösten och därmed sjunga i hela röstens register oavsett om detta innebär ett röstligt normbrytande. Detta presenterar en uppdelning av röst och person som kan tyckas gå emot den helhetliga syn som förespråkas inom den queerade, holistiska sångpedagogiken (Sauerland, 2022). Sauerland menar att det särskilt inom den klassiska sångpedagogiken ofta förekommer en uppdelning av person och röst, delvis för att låta rösten stå för sig själv och inte låta det mänskliga värdet bedömas utifrån röstlig prestation. Han menar dock att risken med

detta uppdelade synsätt är att det blir ett så stort fokus på rösten och att ”undervisa rösten” att personen bakom försummas. Eftersom alla olika aspekter av den mänskliga erfarenheten; känslomässiga, fysiska och andliga, påverkar röstens akustiska egenskaper menar Sauerland att det är centralt att hela människan, inte bara rösten får stå i fokus. Den separation som några av informanterna beskriver kan relateras till detta på så vis att rösten får representera en instrumentell funktion som delvis fränkopplas identiteten. Denna fränkoppling skulle kunna ses som ett sätt att hantera en cisnormativ praktik och ett förhållningssätt till rösten som möjliggör för rösten att vara en del av personen trots en normbrytande funktion. Eftersom anledningen till differentieringen handlar om ett sätt att hantera, och vidga, normer för hur ett visst köns röster får låta kan det tänkas finnas plats för detta synsätt inom den queerade, holistiska sångundervisningen. Denna uppdelning kan även ses som ett sätt att hantera den binära cisnormativa syn på kön som ofta förekommer inom musikundervisning och de könsbarriärer som dessa skapar (Cayari et al, 2021). Eventuellt skulle detta kunna erbjuda en alternativ syn på kopplingen mellan sångröst och person som skulle kunna medverka till att lindra eller motverka könsdysfori hos vissa individer.

För andra transpersoner kan det vara essentiellt att endast sjunga i röstregister som också bekräftar den egna identiteten för att undvika könsdysfori. Röstens roll relateras till queerteorins performativa syn på kön och rösten utgör en viktig del i görandet av kön. När sångpedagoger insisterar på att transelever ska sjunga i register som gör dem obekväma signalerar de en brist på kunskap om transefarenheter och ger uttryck för normer och ideal i sångundervisningen som innebär könsbarriärer för transpersoner (Cayari et al, 2021). Detta i sin tur innebär ett signifikativt hinder för transelever som vill utveckla musikaliska färdigheter på hälsosamma sätt samtidigt som deras könsidentitet bekräftas (Cayari et al, 2021). Lärarnas agerande i dessa situationer innebär ett utövande av makt och sångarna fräntas sin möjlighet att bekräftas i sin könsidentitet och att skapa och uttrycka sin (köns)identitet via röst.

Att studiens informanter förhåller sig till röst på så olika sätt och upplever sång i olika klanger och register på så olika sätt pekar på vikten av en god förståelse och kommunikation mellan lärare och elev. Detta är också centralt inom den queerade pedagogiken som Sauerland (2022) beskriver. Beroende på hur det hanteras kan båda dessa synsätt tänkas rymmas inom ramarna för en queerad sångpedagogik. En förutsättning blir lärarens förståelse och ingång till undervisningen för att balansera förhållande mellan röst, funktion och identitet i varje unikt fall. Olika situationer och skeden kan innebära behov för nya avvägningar för att hjälpa elever överkomma könsbarriärer och utvecklas musikaliskt samtidigt som de blir bekräftade i sin identitet inom sångundervisningens pedagogiska kontext.

Flera av studiens informanter har jobbat med att förändra sin röst på olika sätt, med hjälp av hormonbehandling, röstträning under ledning av logoped och i några fall

även under ledning av sångpedagoger. Förändringarna av röst har möjliggjort för några av informanterna att sjunga i stämmor som stämmer bättre överens med deras (köns)identitet vilket har lett till könseuforiska upplevelser. Informanterna anger att de feminiserande och maskuliniserande metoder som används av logopedier för att jobba med talrösten i ökad utsträckning skulle kunna appliceras även av sångpedagoger. Om sångpedagoger i större utsträckning hade kunskap om dessa metoder skulle de kunna guida transpersoner till att hitta till en sångröst som bättre stämmer överens med deras identitet. Om sångpedagoger på detta sätt arbetade för att främja könseuforiska upplevelser kopplade till sång skulle de som yrkesgrupp kunna spela en betydande roll i att främja hälsa hos sjungande transpersoner i enlighet med Summanen och Wurms (2023) redogörelse för att könseufori är en så kallad hälsofrämjande skyddsåtgärd för transpersoner som grupp.

6.2 Normer, språk och makt

Normer, språk och makt är tre centrala teman inom queerteoretiska och transteoretiska perspektiv. Genom att analysera informanternas utsagor utifrån dessa teman lyfts områden kopplade till röst och sångundervisning med förbättringspotential. Kapitlets tre underrubriker knyter an till ett vardera av dessa teman.

6.2.1 Normer och ideal

Informanterna har delat med sig av olika typer av normer de stött på kopplat till röst och sångundervisning.

Lemmi: Alltså det finns ju 1000 såklart, alltifrån så där vilka kön som ska spela vilka instrument, eller hur folk som är uppväxta i olika kön, hur man socialiserats, hur man betar sig i musikaliska rum baserat på det... Men ja, sångmässigt, det är ju intressant det där med sångideal, typ vilka som sjunger ljust och inte, och hur man använder det röstomfånget [...] där finns ju massa normer. [...] Det skulle man kunna dra vidare till andra normer kring [...] [CCM-genrer], normen kring det soundet, så här "Vad händer om man sångmässigt går in på ett mer klassiskt sound?" [...] det finns ju en massa normer, hur det ska låta och inte.

Lemmi beskriver hur binära cisnormer kan vara med och påverka vilka personer som ens hamnar i ett sångsammanhang genom att skapa förväntningar på vem som förväntas spela ett särskilt instrument baserat på kön. Vidare beskriver hen hur detta leder till att olika typer av könsroller internaliseras (Cayari et al, 2021) och kan påverka hur personer betar sig i musikaliska sammanhang och uttrycker sig röst- och sångmässigt. Hen beskriver även i likhet med resultatet i Bergesen Scheis (2007) studie om vokal identitet att olika musikaliska genrer medför olika normer och ideal vilket flera av studiens informanter resonerat kring.

Helen: Särskilt som jag kommer från en klassisk bakgrund så har jag ju verkligen det mest extrema av de normer som finns. Både hur det ser ut, hur man pratar om det med ”damkör” och ”manskör”. Men också i hur en klassisk kör ser ut. Det är en rad med ciskvinnor iklädda någon slags klänning eller kjol. Det är en rad där bakom med cismän iklädda kostym med vit skjorta och någon färg på slipsen matchandes vad den främre raden har. Det är lite så det ser ut. Och det är lite så fortfarande det ser ut. Och många bara återskapar den bilden utan att riktigt tänka sig för varför man gör det.

Helen beskriver att det inom klassiska körsammanhang förekommer en rad cisnormativa traditioner kopplade till både visuella och språkliga områden och hur dessa uttrycks. Hon pekar också på att ett okritiskt förhållningssätt hos de som är verksamma i olika sångpedagogiska kontexter gör att många återskapar dessa normer utan att reflektera kring varför. Utifrån de queerteoretiska perspektivens syn på tillvaron som föränderlig och beroende av ett ständigt omförhandlande av normer (Ambjörnsson, 2016) bidrar sånglärares, och andra deltagares, brist på kritiskt ifrågasättande till att cisnormativa förväntningar tillåts leva kvar. Helen pratar i sin intervju vid flera tillfällen om att hennes närvaro, i egenskap av transperson, kan få folk att så syn på de normer som finns, men att det ofta faller på hennes lott att själv ta initiativ till förändringar.

Helen: Jag har ju märkt att min blotta närvaro får folk att tänka till ett steg extra i att säga, ”tjejer och killar”... fast jag känner ändå att om förändring ska ske så måste jag säga det explicit [...] till exempel det här med genusneutral klädkod. Men att när jag säger det och faktiskt säger varför jag tycker det så är det väldigt få som kan argumentera mot det. Troligen för att mycket sånt här är sådant som man inte tänker på om man inte själv hamnar utanför vad som anses normalt inför den normen.

Helens berättelse vittnar om att omedvetenhet ofta upprätthåller de pedagogiska sångsammanhangens cisnormativitet och att få uttryckligen sätter sig emot att genomföra förändringar om det påtalas. Förändringarna är dock ofta beroende av Helens normkritiska blick och att initiativen måste komma från henne själv upplevs i sig som en typ av motstånd.

Helen: Många är så rädda att säga fel att de inte säger någonting. Vilket jag tycker inte är rätt för det är som normperson som man har så mycket mer makt att kunna förändra sådana här saker och visst, det är obekvämt, men minst lika, om inte mer, obekvämt för folk i en normbrytande position att ta ställning i sådana saker. [...] Det största transpersonen som koncept idag gör är ju ifrågasätta hela cisnormen, hela patriarkatet, hela... alla såna genusbaserade strukturer blir så kullkastade av att vi finns.

I likhet med de queerteoretiska perspektiven som beskriver att normbrytare synliggör existerande normer i samhället (Ambjörnsson, 2016) bidrar transpersoner i sångsammanhang till att synliggöra de cisnormer som förekommer inom praktiken. Helen pekar på en existerande rädsla hos cispersoner att säga eller göra fel vilket leder till tystnad. Om fler cispersoner i linje med Cayaris (et al, 2021) råd skaffade sig grundläggande kunskap om begrepp och transpersoners livserfarenheter skulle möjligtvis detta kunna motverkas. Helen pekar i sitt uttalande på ett maktförhållande där hon och andra transpersoner som minoritet redan är i en utsatt position medan den största makten ligger hos de cispersoner som tillhör majoriteten. Om majoriteten vågade reflektera kring könsnormer och olika genusbaserade strukturer för att bygga upp ett normmedvetet och normkritiskt synsätt skulle detta kunna påskynda utvecklingen av en queerad och normkritisk sångpedagogik. Melissa som även hon sjungit mycket i både klassiska körer och CCM-körer resonerar kring de klangideal hon stött på.

Melissa: Det är mycket musik som jag upplever är skriven som att tenorstämmor och så vidare ofta ska sjunga i bröströst, och sopran och altstämmor oftare når upp i huvudklangsregister. På det sättet ser jag det som att det ofta är skrivet på ett sätt som kan göra att man faller in i det. [...] Är man då en transfeminin person eller icke-binär och förväntas använda en röstklang som kan associeras väldigt maskulin och pushas till att liksom använda sin klang på ett sådant kraftfullt sätt så, det kan vara svårt att få till det. Och samma sak tvärtom, om det då ska sjungas väldigt vänt i huvudklang, sopranstämmor mycket, så kan det upplevas ganska feminint.

Melissa ger uttryck för att klanger, uttryck och ideal som finns inskrivna i musiken relaterar till de bredare könsnormer som förekommer i samhället i stort. Uppfattningar om vilket kön som förväntas sjunga i en viss stämma kan påverka vilka typer av könade kvaliteter som skrivs in rent musikaliskt. Olika musikaliska parametrar, som kraftfull och stark sång i tenorstämman, kan därför associeras till maskulinitet. Andra musikaliska parametrar, som vän sång i huvudklang i sopranstämman, kan associeras till femininitet. Att sjunga i en särskild stämma innebär i och med det att man inte endast förväntas sjunga i ett särskilt röstläge utan även förväntas sjunga med ett särskilt uttryck som kan, eller inte, stämma överens med den egna könsidentiteten. Med en performativ syn på röst som något vi ständigt skapar i olika sammanhang kan detta bli problematiskt om transsångare behöver uttrycka sig vokalt på sätt som på flera vis går emot deras identitet. Normer som finns inskrivna i musiken kräver medvetna pedagoger som kan uppmärksamma, förhålla sig till samt problematisera och kompensera för detta för att inte riskera att ytterligare cementera dessa cisnormativa könsnormer. Flera av studiens informanter berättar, som vi tidigare varit inne på, att idealen skiljer sig åt mellan olika musikaliska genrer.

Melissa: Det blir annorlunda eftersom [CCM-genrer] har inte samma tydliga klangideal. Att man ska sjunga på ett rätt sätt för att göra ”rätt”. Utan man kan hitta sin egen lite, egen touch på det. Medan i klassisk musik är det väldigt svårt att göra sin egen grej av olika klassiska epoker och klangideal osv. Till exempel att sjunga mörkt i ett lite mer luftigt och mjukt läge känns inte lika maskulint som att sjunga i ett baritonläge med en sån klassisk klang.

Helen: En sak som jag tog med mig från de här lektionerna med [röstcoaching-servicen i USA] var definitivt något som läraren där sa att för transmaskulina personer som vill maskulinisera rösten så är det väldigt bra att träna klassisk teknik, och [sångtekniken] bel canto specifikt, för att mycket handlar om att skapa så stort utrymme och en så stor och fyllig klang som möjligt i rösten. Medan för transfeminina personer så är det ju lite motsatsen man vill göra. Och jag har väl känt att de klassiskt skolade lärarna, har liksom inte riktigt låtit mig ens försöka göra det för att det ses som ”fel” och liksom skadligt ur den skolan sett.

Både Melissa och Helen ger uttryck för att det inom den klassiska sångtekniken förekommer tydliga, och ofta strikta, klangideal. Dessa klangideal beskrivs ha en maskuliniserande verkan på sången till skillnad från CCM-genrer vars sångteknik kan medföra att sången uppfattas mer feminin samtidigt som det finns en större öppenhet för personliga variationer. Beroende på vilken genre det handlar om kan det därför upplevas på olika sätt att sjunga i ett specifikt register. I Melissas fall blev det lättare att sjunga i ett mörkt läge i genrer där hon kunde sjunga luftigt och mjukt vilket inte upplevdes lika maskulint som sång utifrån ett klassiskt klangideal. Helen som i sin intervju uttryckt ett intresse för att lära sig feminiserande metoder för sång har upplevt att detta mottagits olika av olika sånglärare, där klassiska sångpedagoger beskrivits som de mest skeptiska. Eftersom det inom den klassiska genren finns tydliga normer för klang har hennes vilja att bryta mot dessa röstliga normer av lärarna tolkats som ”fel” eller till och med skadligt. Sånglärarna sätter därmed sina egna kulturella referensramar och perspektiv som de högst värderade vilket går rakt emot Björkmans (2019) beskrivning av en normkritisk pedagog. En normkritisk pedagog uppmanas i stället att interagera och samspela med människor med olika kulturella referensramar, kunskaper och erfarenheter. I exemplet ovan har väldigt lite hänsyn tagits till Helens önskemål och målsättningar och hon har förväntats rätta sig efter förutbestämda ideal i en cisnormativ sångpraktik. Vi har tidigare varit inne på normer för olika register och normer som finns inskrivna i musiken. P beskriver:

P: För mig har det ofta känts som att det ljusa registret är så åtråvärt. Att ha kontroll ljust, men inte lika viktigt för pedagogen att så ”Kan vi testa att sjunga ännu lägre?” [...] Men också just det att väldigt mycket fokus läggs på att sjunga ljusare, komma högre upp, ha mer styrka och stabilitet i det höga registret. Och det är ju också för att mycket musik är skriven så att vi rör oss mot ett klimax i låten och klimaxet är den ljusaste tonen.

P beskriver att hen upplevt att det finns ett starkt ideal inom sång och sångpedagogik som säger att det är önskvärt att sjunga i ett ljusst register. Hen har upplevt att sångpedagoger förmedlat denna norm genom vad som prioriteras under lektionerna, men också att normen finns inskriven i mycket musik. För P som upplevde könsdysfori av att sjunga i ett ljusst register över skarven innan sin hormonbehandling innebar detta ideal ett problem då hen snarare var intresserad av att utveckla sitt mörkare register. Detta "ljushetsideal" är inte nödvändigtvis direkt kopplat till kön då det snarare handlar om det ljusa registret eller den ljusaste tonen i en persons individuella register eller stämfack. Däremot får det en indirekt koppling till kön just eftersom P upplevde att det starka ljushetsidealet inte lämnade rum för hens individuella målsättningar och innebar en press på att sjunga i ett läge som triggade könsdysfori. Enligt den queerade, elevcentrerade pedagogiken är det viktigt att låta elevens personliga målsättningar vara centrala (Sauerland, 2022) vilket Ps sånglärare således misslyckades med och även här har lärarnas egna kulturella referensramar tillåtits styra undervisningens innehåll (Björkmans, 2019).

Inom queerteoretiska och transteoretiska perspektiv intresserar man sig för hur olika former av normer samverkar vilket med ett annat ord kallas för intersektionalitet (Ambjörnsson, 2016). Helen diskuterar detta.

Helen: I rum där jag märker att det finns många förutfattade meningar, inte bara om genus utan om andra saker också, så känns det otryggt att bredda min repertoar av vad jag känner att jag vågar göra i en sådan situation. Framför allt för att [...] har man inte ifrågasatt normer om, jamen vad kan det vara, som funkofobi eller vardagsrasism eller sånt där... transpersoner är lite av lägsta pinnen på den stegen, den som allra flest trampar på. Så det känns väldigt ofta som att finns en sån där lite rutten värdering så finns det flera.

Sammanhang med tydliga normer och fördomsfulla attityder skapar otrygghet. Helen beskriver också en hierarki mellan olika normer som visar att fler människor idag är medvetna om normer som rör funktionsvariationer och rasism, medan färre är medvetna om normer som rör kön och genus. Brist på en normkritisk blick blir därmed en varningsklocka som signalerar för Helen att hon behöver begränsa sig själv, hur hon framstår och hur hon uttrycker sig vilket utifrån en performativ syn på kön får konsekvenser för hennes identitetsskapande. I motsats anger hon att en grupp som är mer nytänkande och progressiv inom flera områden signalerar en tryggare miljö för transpersoner eftersom det finns så mycket överlappning mellan de olika normerna. Flera av studiens informanter har på detta sätt angett att de normer som förekommer, och graden av normkritik, kan skilja sig mycket åt mellan olika sångpedagogiska sammanhang. Delvis ses detta som en följd av vilken typ av institution sammanhanget är kopplat till då flera av studiens informanter deltagit i många olika sångsammanhang kopplade till exempelvis grundskolor, gymnasium, folkhögskolor, högskolor/universitet och religiösa institutioner. Vissa av dessa institutioner beskrivs som förhållandevis

vårdeneutrala medan transfobi i andra sångsammanhang orsakat en så stor grad av otrygghet att det blivit nödvändigt att helt lämna dem. Detta blir ett tydligt hinder för den musikaliska utvecklingen och självklart icke-kompatibelt med en normkritisk och holistisk pedagogik.

6.2.2 Språkets betydelse

Informanterna har alla pratat om språkets betydande roll och hur det kan bidra till att antingen cementera eller utmana cisnormer som förekommer i pedagogiska sångsammanhang. Inom de queerteoretiska och transteoretiska perspektiven har språket en central roll då det anses hjälpa oss att skapa både våra identiteter och den verklighet vi lever i (Ambjörnsson, 2016).

Helen: Många brukar ju i sådana här kontexter prata om att ”man ska inte säga killar och tjejer, man ska säga tenorer och basar och sopraner och altar.” Och det första steget av att ”byt ut det här dåliga mot det här som är bättre” är ju absolut bra. Sen börjar jag inse att... ”Vänta lite här nu. Sopran, alt, tenor, bas.” [...] Nu för tiden känns [det] som att röstfack liksom framför allt är kopplade till operan och den italienska traditionen. Och där är ju verkligen de begreppen kopplade till olika karaktärsdrag. Sopraner är liksom *damsel in distress*. Altar är lite så här barska, lite mammakaraktär. Tenorer är hjälten, ynglingen som vill bevisa sig i världen. Barytonen är någon slags komisk sidekick. Och basen är pappakaraktären. I de orden tycker jag att det fortfarande finns på olika sätt inbyggda bilder av hur det ska vara eller hur det brukar vara. Det behöver inte ens vara att ”en bas ska låta så här” men bara att det finns att en bas brukar låta på det här sättet gör ju att man skapar ett så att säga normalläge som allt annat är *deviate* [avvikande] ifrån.

I föregående kapitel har informanterna nämnt att könande begrepp är vanligt förekommande i sångpedagogiska sammanhang, i synnerhet gällande benämning av olika stämmor i körsammanhang. Helen resonerar i ovanstående citat kring vägen till ett normkritiskt språkbruk som en process i flera led. Steg ett kan då sägas vara att plocka bort uppenbart könande termer som att referera till sopraner och altar som ”tjejer” och tenorer och basar som ”killar”. Steg två i processen blir att problematisera dessa begrepp och reflektera kring var de i sin tur kommer från och vilka olika (könande) förväntningar de för med sig. Vid en närmare undersökning av termerna sopran, alt, tenor och bas är orden inte så neutrala som de först kan ge sken av. Stämfacen kan medföra en förväntan inte bara på personers röstliga omfång, utan även andra karaktärsdrag eller attribut utifrån stereotypa och cisnormativa ideal. Termerna sopran, alt, tenor och bas är därför inte könsneutrala begrepp, även om de är mer könsneutrala än att säga ”killar och tjejer”. Melissa resonerar kring ett könsneutralt språkbruk.

Melissa: Det är väldigt befriande med körlärare och sångpedagoger som har kapacitet att kunna prata om rösten, röstregister och en specifik persons röst och stämband utan att köna det. Att prata om långa eller korta stämband, diskant eller

basregister. Att lyckas prata om det så att det inte blir könat. Det kan vara väldigt befriande och betydelsefullt för en elev. Men väldigt många har inte det språket och att det kanske finns brist på etablerat språk för olika typer av sångbegrepp utan att köna.

Melissa visar i sitt citat på att könsnormativa termer ofta genomsyrar hur pedagoger pratar om rösten eftersom många inte har tillgång till alternativa begrepp för att beskriva samma saker på ett könsneutralt sätt. Om sångpedagoger pratar om röster och röstregister i könande termer är de också med och återskapar bilden av röster som cisnormativa, och transpersoner tvingas förhålla sig till detta i sitt eget skapande av identitet och röst. Språket är därför en central del i att utforma sångundervisning som är välkomnande och bekräftande för transpersoner. Även Lemmi resonerar i sin intervju mycket kring språkets betydelse.

Lemmi: Då pratade väl hon om, hon använde begreppen östro- och testoröster tror jag. Så det var så där att jag funderade på det sen dess typ. Så här ”Är det ett bättre sätt att benämna?”, apropå de här könande termerna och vilka termer man ska använda i stället. Jag har inte riktigt landat i vad... man måste ju också så här ”Hur funkar det och vad blir det?” [...] ”Är det logiskt?”, ”Är det bra?”, ”Varför är det bra, varför det är inte bra?”.

Lemmi stötte en gång på en pedagog som använde begreppen östro- och testoröster som alternativa okönande termer vilket hen funderat på sen dess utan att ännu ta ställning till vad hen tycker om dem. Lemmi ger uttryck för att inte ta lättvindigt på vilka begrepp som används, just eftersom de får en central betydelse för vår tolkning och förståelse av tillvaron. Hen menar därför att det är viktigt att undersöka vad termerna innebär i praktiken, vad de skulle signalera och vad de kan få för konsekvenser. Utifrån queerteoriernas syn på språk skapas en ny verklighet genom att förändra språket och det blir därför viktigt att medvetet och noggrant välja vilken verklighet det är vi egentligen frambringar. Helen resonerar kring könande antaganden som kan förmedlas genom språket.

Helen: Om du har någon i en provsjungningssituation till exempel som du läser av som man så kommer du fråga den personen ”Är du tenor eller bas?”, inte ”Vilken stämma är du?”. Sådana antaganden finns i väldigt mycket. [...] Alla sådana här antaganden är ju regler som funkar, ja men de funkar i 90 procent av fallen, eller kanske till och med ännu mer, 95 procent av fallen. Men om man tar dem som för mycket tumregler så blir det ju uteslutande för någon viss andel av ens grupp.

Helen beskriver här hur språket kan signalera cisnormativa fördomar eller förväntningar. I ovanstående exempel utgår pedagogen från att personen som kommer till provsjungningen identifierar sig som man, eftersom pedagogen själv läser personen som man. Eftersom personen antas vara man antas denne också sjunga i de stereotypiskt ”manliga” stämmorna tenor och bas. Vidare beskriver Helen att en

ickebinär bekant till henne brottats mycket med detta då hen ofta läses som man av omgivningen men snarare sjunger i ett altregister. Hon redogör också för att denna typ av cisnormativa antaganden blir exkluderande för (trans)personer som bryter mot könsnormer kopplade till sång vilket kan relateras till att de parametrar (kropp och röst) som är med och skapar sångares vokala identitet (Bergesen Schei, 2007) också är centrala i skapandet av människors identitet i fråga om kön. Detta medför att transpersoner som bryter mot cisnormativa könsnormer riskerar att också bryta mot (köns)normativa förväntningar i sångsammanhang.

6.2.3 Sånglärare som pushar

I informanternas utsagor förekommer vid flertalet tillfällen berättelser om ”sånglärare som pushar”. Detta har valts som rubrik på detta kapitel som handlar om maktutövande i sångsammanhang. Det är främst P och Melissa som använt just detta specifika uttryck. P säger bland annat att hen haft ”mycket svårigheter med sånglärare just för att de ville pusha mig att utveckla en del av mitt omfång som jag inte var bekväm med att använda”. Detta berördes i *6.1.1 Röst som identitet eller instrument på sidan 33*. När Melissa pratar om sina erfarenheter av sångundervisning berättar även hon om ”sångpedagoger som pushar”.

Melissa: Jag har haft kanske tre olika sångpedagoger minst som har försökt pusha mig att sjunga i ett register som jag inte trivs att sjunga i. Jag har känt mig pushad att göra det för att genomföra kursen på rätt sätt eller vad man ska säga. Jag skulle kanske önska att det fanns en förståelse hos alla sångpedagoger att om en transperson inte är bekväm med ett visst röstläge så ska man bara respektera det och inte pusha till det.

Utifrån Melissas erfarenhet är det vanligt förekommande med sånglärare som insisterar på att hon ska sjunga i röstregister som inte känns bekväma. Även här signaleras att det inom det sångpedagogiska sammanhanget finns en förutbestämd syn på vad som är ”rätt” respektive ”fel”. Utifrån de normer sångläraren förmedlar kan Melissa endast genomföra sångkursen på rätt sätt genom att sjunga i ett obekvämt register. Att sångläraren intar en auktoritär roll och låter sina egna kulturella värderingar styra kursens innehåll och utformande, på bekostnad av Melissas välmående och egna målbild, blir ett utövande av makt. På följdfrågan om hon upplevt att det funnits en förutbestämd plan för vad kursen ska innehålla och vilken repertoar som ska sjungas svarar hon:

Melissa: Kanske framför allt att kursen ska byggas utifrån ett röstregister som läraren tycker att man har. Att så här ”Vi kan inte lägga de här två åren på att sjunga i det här registret för att ditt register ligger här nere.” [...] Sen hade jag en sångpedagog som var väldigt medveten om transfrågor och att vi kunde närma oss ett register som jag hade duckat för innan för att vi kunde göra det tillsammans på mitt sätt, på mina villkor och i en genre som var lättare att komma in i och med förståelsen för att vi kan bryta det här om det inte känns bra. Då gick det bättre.

Men... när jag har känt mig pushad och tvingad att göra det och framför allt i en genre som är väldigt svår att feminisera med klassisk sång i ett baritonregister, det skapar dysfori för mig att sjunga så.

Dessa två arbetssätt som Melissa beskriver skulle kunna sägas representera en lärarcentrerad respektive en elevcentrerad pedagogik (Sauerland, 2022). I det första fallet är det lärarens värderingar, tolkningar och möjligtvis olika styrdokument som får styra vad kursen ska innehålla och hur den ska utformas. Läraren blir en auktoritet som förmedlar normer som väger tyngre än Melissas önskemål vilket resulterar i en typ av maktutövande. I det andra fallet tas hänsyn på ett annat sätt till Melissas upplevelser, synpunkter och känslor. Sångpedagogens medvetenhet om transfrågor skapar trygghet och Melissa får möjlighet att genomföra undervisningen på sina egna villkor utan ett överhängande hot om att inte klara av kursen. Denna typ av undervisning kommer att diskuteras vidare i kapitel 6.3.2 *Elevcentrerad pedagogik*. Maktutövandet som sånglärare förmedlar är ofta kopplat till de normer och ideal som förekommer i sångpedagogiska sammanhang. Melissa berättar i sin intervju om att hon lidit mycket av körledare som använder ett könande språk och på andra sätt förmedlar cisnormativitet:

Melissa: Det gör ju fruktansvärt ont att klumpas ihop i en sån grupp om man inte tillhör den identiteten, men ändå vill vara med i kören eller ändå är *tvingad* att vara med i kören om man säger att det handlar om att man går i skolan och har kör i skolan. Jag blev också utslängd från en körlektion [i grundskolan] för att jag ville sjunga med tjejerna men det fick jag inte göra, så då blev min körlärare väldigt arg. [...] Det kan vara väldigt svårt att känna sig bekväm i en aktivitet som förutsätter att man är tjej eller kille, man eller kvinna. Man ska dessutom klä sig som man eller kvinna och dessutom ha ett klangideal som är manligt eller kvinnligt. [...] Då är det inte riktigt utrymme för att vara ickebinär eller transperson för att man bryter det här tydliga idealet.

När det handlar om obligatorisk musikundervisning i skolan förekommer en maktobalans då eleverna inte har möjlighet att välja om de vill delta eller inte. I Melissas exempel blir läraren en auktoritär förmedlare av normer (Bergesen Schei, 2007). Normerna förmedlas genom språk, men också genom olika regler för stämtillhörighet, placering och klädsel. Resultatet blir att körens deltagare förväntas passa in i snäva cisnormativa ramar, vilket blir problematiskt för transpersoner och andra normbrytare. Melissa målar upp en bild av sångundervisning som en normativ praktik där normbrytare riskerar att drabbas av sanktioner vilket går i linje med Tiri Bergesen Scheis (2007) forskning. Att läraren kastar ut Melissa ur klassrummet är exempel på en sådan sanktion och ett tydligt uttryck för lärarens maktutövande. Detta i sin tur riskerar att utlösa en skamreaktion vilket enligt Bergesen Schei (2007) också används som ett maktredskap. Melissas erfarenheter av sånglärare som pushar och på

olika sätt utövar makt har påverkat hennes eget arbetssätt. Hon beskriver hur hon själv brukar jobba som ledare i körsammanhang:

Melissa: Om det är så att jag har haft solisträning med någon i kören, att också vara väldigt lyhörd för vilken typ av röstklang och register som den personen är bekväm med. Och vara extra varsam med transpersoner. Att inte pusha någon till ett register eller klang som personen inte är bekväm med. Även om det kanske låter bra eller blir snyggt så är det inte värt att pusha till någonting som inte känns bra. Och då är min erfarenhet att många körpedagoger inte förstår hur viktigt det är att *inte* pusha någon där det inte känns bekvämt. För jag kan tänka mig att man som sångpedagog vet att man kan behöva pusha sina elever att komma över vissa trösklar och kanske register som man inte tror att man klarar av.

Melissa beskriver en ingång till sångundervisning där elevernas önskemål och välbefinnande är primära, och hennes egna eventuella åsikter om vad som låter snyggt är sekundära. Hon ger därmed uttryck för det tillvägagångssätt som Dahlgren (2012, refererad i Björkman & Bromseth, 2019) tillskriver en normkritisk pedagog som i stället för att sätta sina egna värderingar högst strävar efter ett samspel mellan människors olika erfarenheter. Melissa problematiserar lärares ”pushande” och visar förståelse för att sångpedagoger kan behöva utmana sina elever för att nå musikalisk utveckling, men att detta i kontakt med transpersoner behöver göras med extra varsamhet. Detta varsamma och lyhörda tillvägagångssätt kan ställas i motsats till en auktoritär och maktutövande lärare. P resonerar kring att utmana sångelever:

P: Man kan utmana en student på andra sätt än att gå utanför gränserna av vad den är bekväm med. Det är en ju en jättestor utmaning att öva på att när man är hög på adrenalin för att man ska göra en konsert sjunga sina lägsta toner. Det är ju skitsvårt och jättebra övning. Och sen att pedagoger i större grad ska fokusera på vad eleven vill utvecklas inom, och inte det som pedagogen anser är det viktigaste att kunna. Självklart när det kommer till rösthälsa och att använda rösten på ett säkert sätt, det behöver ju en sångpedagog fokusera på. Men om en elev vill fokusera på att sjunga i ett väldigt ljusst register som inte är en del av den elevens liksom ”naturliga... röst”, då är det eleven som bestämmer. [...] Och tvärtom, som i mitt fall, att jag tror att jag hade lärt mig väldigt, väldigt mycket av att utmanas i mitt lägre register.

P poängterar att det finns många sätt för en sånglärare att utmana sin elev samtidigt som hänsyn tas till elevens välmående och välbefinnande. P kan sägas efterfråga en alternativ normbrytande inställning hos lärare till vad som anses vara värdefullt och utmanande för en elev. P beskriver en typ av elevcentrerad pedagogik där sångläraren utifrån elevens personliga önskemål och målsättningar utformar ett upplägg som hjälper till att minska könsbarriärerna i undervisningen och tillåter eleven att utvecklas musikaliskt på hälsosamma sätt (Cayari et al, 2021).

6.2.4 Sammanfattning och vidare diskussion

I resultatkapitlets andra tema *6.2 Normer, språk och makt* redogör informanterna för olika normer och ideal som de mött i olika sångpedagogiska sammanhang. Bergesen Schei (2007) beskriver sång som en normativ praktik där sångarna behöver förhålla sig till genre-specifika normer och stilideal som är kulturellt inlärd. Informanterna i denna studie har också gett uttryck för att verksamma normer och ideal påverkas beroende på vilka genrer det handlar om. Den klassiska sångpedagogiken beskrivs som särskilt genomsyrad av normer som rör exempelvis klang. Den klassiska klangen beskrivs ha likheter med de maskuliniserande metoder som används inom transvårdens röstbehandling för transmaskulina personer där fokus ligger på klangutrymme och fyllighet (Sauerland, 2022). Detta beskrivs som problematiskt för studiens kvinnor som snarare varit intresserade av att lära sig feminiserande metoder för sång som då inte blir kompatibla med genrens (cis)normativa praktik. Informanterna har också beskrivit en slags musikaliska könsnormer som kan finnas inskrivna i musiken. Kvaliteter som exempelvis kraft och styrka med manliga associationer skrivs in i vissa stämmor medan kvaliteter som mjukhet och lätthet med feminina associationer skrivs in i andra stämmor. Att tillhöra en viss stämma, och uttrycka sig inom en viss stämma, kan därför föra med sig flera olika normer kopplade till en människas identitetsskapande. Att som kvinna exempelvis sjunga i basstämman kan då, förutom att sjunga i ett mörkare sångregister som kan associeras som maskulint, medföra en förväntan på att uttrycka egenskaper som kraft och styrka som även dessa kan associeras som maskulina. En nyansering av dessa könsnormativa stämfacksförväntningar skulle kunna gynna både transpersoner och cispersoner. Det finns många cispersoner som också bryter mot stereotypa normer för kön, och många deltagare skulle kunna gagnas av en miljö där olika individer, oavsett kön, uppmuntras att utforska och uttrycka olika typer av känslor, egenskaper och kvaliteter. Bergesen Schei (2007) menar att både kropp och röst är parametrar som är med och skapar en sångares vokala identitet och studiens informanter har gett uttryck för normer som rör båda dessa områden. Normer för klang och vokala uttryck kopplas till rösten medan normer för kropp tar sig uttryck via normer för klädsel och rumslig placering. Bergesen Schei (2007) menar att den som bryter mot normer riskerar att drabbas av olika sanktioner. I studien har det getts uttryck för att röstligt normbrytande kan behöva kompenseras med hjälp av rumslig placering som följer de visuella normerna, i exempelvis en kör, vilket skulle kunna tolkas som ett sätt att undvika olika typer av sanktioner och reprimander.

Språket anges av studiens informanter som centralt och som en tydlig markör för om ett sammanhang är genomsyrat av könsnormer eller är mer normbrytande. I likhet med kvalitativa studier som genomförts i USA (Brent Fisher, 2020; Palkki, 2020; Silveira 2019) redogör studiens informanter för att de stött på språkbruk i olika sångsammanhang som präglas av binära könsnormer. Utifrån queerperspektivets syn på språk är det inte endast en spegling av hur verkligheten ser ut, utan vi skapar vår verklighet med hjälp av språket. Ett normativt språkbruk bidrar därför till att återskapa

traditionella och cisnormativa ideal inom sångpraktiken medan ett normbrytande språkbruk kan vara nyckeln till att skapa en sångpraktik som välkomnar många olika typer av (köns)identiteter. I studien har informanterna delgett att det språkbruk som rör röst och sång ofta genomsyras av könande termer men har även presenterat olika typer av alternativa termer och språkbruk som de använder, eller stött på i olika sammanhang, i syfte att prata om röster och sång på ett icke-könande sätt. Att möta pedagoger som kan prata om röster på ett könsneutralt sätt uppges vara värdefullt och kan innebära lättnad för transpersoner som får möjlighet att se sig speglade i språket. När språket skapar vår verklighet blir det viktigt att noggrant välja vilka termer vi använder och vara medvetna om vilka sanningar de skapar vilket informanterna också resonerat kring.

Studiens informanter beskriver hur sånglärare, ofta omedvetet, återskapar en cisnormativ sångpraktik. Sånglärarna spelar ofta också rollen som en slags auktoritära normförmedlare (Bergesen Schei, 2007) när de uppmanar sina sångelever att rätta sig efter normativa tillvägagångssätt och röstliga uttryck. Detta blir en manifestering av maktutövande i sångpedagogiska rum. Enligt Foucault (1976, refererad i Ambjörnsson, 2016) är makt och maktrelationer själva utgångspunkten för våra självuppfattningar och identiteter. När informanterna i sångpedagogiska sammanhang möter lärare som på olika sätt utövar makt påverkar detta alltså informanternas självuppfattning och identitetsskapande. Genom sitt normförmedlande presenterar sånglärarna de ramar inom vilka informanterna förväntas skapa sin identitet via (vokala) uttryck, men när dessa ramar är snäva och cisnormativa lämnas inte utrymme nog för informanterna att fritt göra detta. Flera informanter har delat med sig av erfarenheter av sånglärare som pushar dem att sjunga i obekväma register som orsakar könsdysfori och de har gett exempel på olika typer av sanktioner de drabbats av när de brutit mot sångpraktikens normer. Det kan handla om ifrågasättande, oförståelse, en känsla av otrygghet eller till och med att fysiskt tvingas avlägsna sig från undervisningssituationer. Bergesen Schei (2007) beskriver att denna typ av sanktioner utlöser skamreaktioner hos den drabbade vilket kan leda till en ovilja att fortsatt bryta mot befintliga normer. Utifrån dessa redogörelser riskerar transpersoner att hamna i situationer i sångpedagogiska sammanhang som påverkar dem negativt. Om de följer de förmedlade normerna (exempelvis sjunger i ett obekvämt register) riskerar de att drabbas av könsdysfori och fräntas rätten att uttrycka sig i enlighet med sin identitet, och om de bryter mot de förmedlade normerna riskerar de i stället att drabbas av skamutlösande sanktioner. Att vara verksam i sammanhang som påverkar en negativt, exempelvis genom att det inte går att uttrycka sig själv fullt ut och där yrkesverksamma bemöter en med oförståelse, kan relateras till Summanen och Wurms (2023) redogörelse för minoritetsstress vilket ökar risken för att drabbas av ohälsa. Omedvetna sånglärare kan därför genom sitt maktutövande på olika sångpedagogiska områden öka risken för att transpersoner ska drabbas av olika former av fysisk och psykisk ohälsa.

6.3 Normkritisk sångpedagogik

Informanterna har delat med sig av positiva erfarenheter av sångpedagogik, egna arbetssätt och önskemål till andra sånglärare som grundas i deras egna erfarenheter. Dessa utsagor står i fokus i detta kapitel och får illustrera exempel på normkritisk sångpedagogik. I samtalen med informanterna har ordet trygghet haft en central roll då de målat upp en typ av pedagogiska sammanhang som passar in på den elevcentrerade pedagogiken. De har också delat med sig av utsagor som målar upp en bild av ”framtidens sångpedagog”. Detta representerar kapitlets underrubriker.

6.3.1 Trygg och elevcentrerad pedagogik

När informanterna har beskrivit sångpedagogiska sammanhang har vikten av trygghet varit återkommande. Lemmi beskriver att just trygghetskapande är centralt när hen själv undervisar:

Lemmi: Det första jag brukar göra är att de [eleverna] ska vara trygga med mig, för att jag kommer vara där i rummet när de ska sjunga så om inte det funkar så kommer vi ju inte komma någon vart. Och sen när de väl är trygga med mig så upplever jag att det handlar om att de ska bli trygga med sig själva. [...] Då har jag försökt jobba med det på olika sätt, så här försöka avdramatisera, typ göra fula ljud för att få lite avstånd till rösten och vara så här ”ja den kan göra massa olika ljud”. Det kan ju vara att de dömer mycket och är så där ”det måste vara perfekt” eller de har ett tydligt ideal av att ”så här ska det låta” och så fort det inte låter så så stänger de ner och det blir jobbigt.

Lemmi beskriver i sin intervju att hen ofta upplever att olika typer av känslomässiga hinder står i vägen för att en elev ska utvecklas och exempelvis våga sjunga ut. Centralt för ett gynnsamt pedagogiskt sammanhang blir därför att skapa trygghet, både i elevens relation till sig själv och i elevens relation till pedagogen. Olika typer av ideal beskrivs ha en hämmande verkan och Lemmi ger uttryck för en funktionell ingång till rösten som genom vokal produktion får ifrågasätta normer och förhindra att eleven strävar efter perfektion. Lemmi pekar på en typ av internaliserade normer som kan vara ett resultat av erfarenheter i andra sångpedagogiska sammanhang, kontakt med andra sånglärare eller andra typer av livserfarenheter som eleven bär på. Denna ingång till rösten har Lemmi för alla sina elever, inte specifikt för bara transelever. Lite senare under samtalet reflekterar Lemmi kring innebörden av att vara en trygg person för specifikt transpersoner.

Lemmi: Det handlar om vilken typ av människa man är, eller hur man betar sig, om man är en bra medmänniska eller inte. [...] Desto mer jobb man gör, desto tryggare person visar man för sina elever och sina medmänniskor i stort att man är. Om jag ser att någon inte är transfobisk utan visar att den har koll på saker som handlar om trans, det signalerar ju till mig att, ja men det här kan vara en trygg

person att släppa in och visa vem jag är. Visa vad jag har för delar av min personlighet som är transrelaterade.

Lemmi menar att en person som är påläst och har reflekterat kring sina värderingar och olika normer signalerar pålitlighet till transpersoner i sin omgivning. Hen menar vidare att det är centralt att framstå som en trygg person för att transpersoner ska våga vara öppna med sin transidentitet. För en sånglärare som ska ta hänsyn till hela eleven i sin undervisning kan det vara väldigt värdefull information att ha tillgång till, just eftersom detta kan påverka vilka typer av vokala uttryck eleven känner sig bekväm med. Även P resonerar kring hur kunskap om transerfarenheter hjälper till att skapa trygghet:

P: Jag skulle önska att sångpedagoger höll sig uppdaterade på begrepp, generella... svårigheter som transpersoner kan ha. Som till exempel dysfori, att förstå vad det begreppet betyder och vad det kan innebära för en person. Att ha bara så grundläggande förståelse för transerfarenheter samtidigt som en vetskap om att det är olika för alla personer. Det är olika för alla elever som man har, och då självklart behöver man ibland ställa frågor och vara öppen för att vissa frågor kanske den här personen inte vill svara på. Att vara tydlig med att "vi är här för din skull", för elevens skull, att utvecklas och använda rösten. Men så att eleven inte behöver vara pedagogens lärare i transfrågor, dels för att det tar tid från lektionerna och dels för att det skapar otrygg stämning [...]

Elevens centrala roll och den öppna kommunikation P beskriver går i linje med den elevcentrerade pedagogiken där samtalen mellan lärare och elev anses vara centrala (Sauerland, 2022). P har även berättat i sin intervju om att hen önskat att de sånglärare hen mötte under tonåren hade haft mer kunskap om transerfarenheter när hen upplevde könsdysfori av att sjunga i huvudklang.

P: Jag hade önskat att de hade tillräckligt mycket kunskap om transpersoner för att förstå att det var det som hände. För att jag kunde heller inte uttrycka det. För att jag förstod inte att det var därför. Jag kände mig bara obekvä. "Det låter inte som jag." men jag hade ingen djupare förklaring varför. Så att jag önskar bara att de hade förstått att min ovilja att göra det som de bad, handlade om någonting mer komplicerat än bara att jag inte ville.

Sånglärare besitter ämnesspecifik expertis och arbetar bland annat med att guida sina elever när de stöter på vokala svårigheter de inte kan lösa själva. P ger uttryck för att hen hade behövt guidning från sina lärare även gällande vokala hinder kopplade till att ha en transidentitet. Ps sånglärare visste att hen var ickebinär men inte riktigt vad det innebar. P kunde vid denna tid inte själv göra kopplingen att obehaget av att sjunga i huvudklang var på grund av könsdysfori vilket en sånglärare med specifik transkompetens förhoppningsvis hade förstått och kunnat förklara. Ökad kunskap hos sånglärarna hade kunnat hjälpa P att förstå sig själv bättre och motivera behovet att presentera alternativa sångpedagogiska utmaningar. Sånglärares ökade transkompetens

skulle därmed kunna främja både den musikaliska och personliga utvecklingen hos fler transelever.

Melissa som erfårit otrugga och transfobiska sångsammanhang betonar också vikten av trygghet. Transfobi i olika delar av samhället anges som en av de största riskfaktorerna för att transpersoner ska drabbas av ohälsa (Summanen & Wurm, 2023). Att befinna sig i transfobiska sångpedagogiska sammanhang skulle därför kunna ses som en direkt hälsofara för transpersoner. Melissa menar dessutom att det är extra viktigt att sångsammanhangen är trygga just eftersom sången är ett speciellt instrument som ligger nära den egna personen. Motsatsen till ett transfobiskt sammanhang är ett sammanhang som genomsyras av en normkritisk blick och välkomnar olika typer av (köns)identiteter och (köns)uttryck. Melissa berättar om sin upplevelse av att få befinna sig i transseparatistiska rum eller sammanhang där det finns många transpersoner.

Melissa: Man måste prestera sin könsidentitet för att bli bekräftad av samhället. [...] Men att få vara i ett sammanhang där man vet att man inte blir.... Då känner jag att då släpper man mycket på det kravet på att ens röst måste låta feminin och så vidare utifrån andras förväntningar. Och när de förväntningarna släpper för att man får vara i ett rum som är tryggt och där man vet att ens röst kommer inte användas *emot en* eller vad man ska säga. Det kommer inte vara nån att bara "din röst låter så här så därför är du en kille" eller nånting sånt. [...] Det är också en könseuforisk känsla att få vara i ett sådant sammanhang.

Enligt queerteoretiska perspektiv sker människors görande av kön inom kontexten för olika sociala sammanhang (Ambjörnsson, 2016). Melissa beskriver här hur normkritiska sammanhang bidrar till att skapa trygghet och att vidga de rådande könsnormerna. För transsångare skulle möjligheten att få visas i rum där cisnormer ifrågasätts kunna bredda det röstliga handlingsutrymme inom vilket de uttrycker sig vokalt. Ett bredare urval av röstliga uttryck skulle göras tillgängliga då sångarna inte på samma sätt skulle behöva förhålla sig till snäva normer för att uppfattas som rätt kön av sin omgivning.

6.3.2 Framtidens sångpedagog

Under intervjuerna med studiens informanter går det att urskönja en bild av en slags "framtidens sångpedagog" som tack vare ytterligare transspecifik kompetens skulle kunna vara ett större stöd för transpersoner. Melissa resonerar om att sångpedagoger skulle behöva en viss typ av kompetens som liknar logopedens.

Melissa: Det är ofta en väldigt svår och stor grej att om man går in i en ny identitet och så ska rösten följa med i det, den processen är kanske inte alltid så *smooth*. Man kanske behöver hjälp för att lära sig att prata och sjunga på ett nytt sätt som man vill göra. Då kan ju sångpedagogen och logopeden vara en väldigt stor hjälp i det. För det handlar ju mycket om samma saker, hur man jobbar med sitt stöd och sin kropp för att ha kapacitet att kanske lägga sig i både tal- och sångregister som

inte kommer lika givet för en. Det kräver mycket mer arbete. Och att jag också tycker att det är likheter med hur man lägger sin röst i munnen. Alltså att prata väldigt brett och hitta feminiserande metoder både för tal och sång tycker jag går mycket hand i hand och jag kan tänka mig att det är liknande för maskuliniserande metoder också.

På samma sätt som logopedier jobbar med feminiserande och maskuliniserande metoder beskriver Melissa att även sångpedagoger skulle kunna inkludera dessa metoder i sin praktik. Om pedagogerna på detta vis vidgade sina arbetssätt skulle de kunna hjälpa fler transpersoner att hitta till en sångröst som bättre stämmer överens med deras könsidentitet och hur de vill uttrycka sig. Även P resonerar kring hur sångpedagoger skulle kunna jobba med feminiserande och maskuliniserande metoder inom sitt yrke.

P: Sångpedagoger har ju en förståelse för hur viktig rösten är, och jag tror att de skulle kunna vara ett otroligt verktyg för transpersoner om de också förstod hur viktig rösten är för transpersoner. Även utan hormonbehandlingar så kan man ju manipulera sin röst på oändligt många sätt för att låta mer feminin eller maskulin. [...] Jag tror att det är väldigt viktigt att tillåta folk att vara i den stämman där de känner sig bekväm, och så hitta sätt att få det att funka för den personen och den personens röst. Att en person som har en lägre talröst kan ju lära sig tekniker för att sjunga en högre stämma. [...] Om fler sångpedagoger hade större kunskap om transpersoners livserfarenheter, behov och önskemål, självklart är de också individuella, men om de vågade ställa de frågorna, så hade de kunnat vara ett enormt stöd för transpersoner och deras röstutveckling. [...] Jag tänker mycket på speciellt sångpedagoger som jobbar i gymnasieskolor, att där finns det ju ungdomar som är trans. Det finns en möjlighet att jag hade kunnat få ett väldigt stort stöd från sångpedagogerna när jag gick i gymnasiet i hur jag kunde använda rösten för att den skulle låta mer maskulin, ifall den kunskapen fanns hos dem redan. Jag önskar att det var en större del av utbildningen för sångpedagoger. [...] För det är högst relevant att lära sig att använda sin röst på ett sätt där det känns som att man får uttrycka sig själv.

P beskriver hur kunskaper om feminiserande och maskuliniserande metoder skulle kunna bredda uppfattningen om vem som kan sjunga i vilken stämma eller i vilket röstläge. Dessa metoder skulle därmed kunna bidra med ett mer könskomplex synsätt och förändra de cisnormer som ofta är närvarande i sångpedagogiska sammanhang och begränsar (trans)personers möjligheter att uttrycka sig vokalt. För att sångpedagoger som yrkesgrupp ska kunna möta transpersoners behov anges utvecklingen av transkompetens vara essentiell. P lyfter särskilt behovet av denna kompetens hos pedagoger som möter unga transpersoner då det var ett stöd hen själv saknade i den åldern. Svensk statistik (Folkhälsomyndigheten 2020, refererad i Summanen & Wurm, 2023) pekar på att unga transpersoner som grupp lider av både fysisk och psykisk ohälsa i större utsträckning vilket ytterligare betonar vikten av en transkompetent yrkeskår för denna målgrupp. Melissa utvecklar vidare sitt resonemang gällande logopedier och sångpedagogers kompetens:

Melissa: Jag tror ändå att det absolut ultimata hade varit att ha en och samma person, en som var både sångpedagog och logoped. Att det hade varit ännu smidigare och gett ännu mer. [...] Det går så mycket hand i hand. Men logopeden var ju livsviktig medan sångpedagogen inte lika viktigt på det sättet, men ändå liknande. Om logopeden hjälper en att gå från en maskulin till en feminin talröst så kan ju en sångpedagog hjälpa en att gå från en maskulin till en feminin sångröst. Och det kan ju betyda väldigt mycket om sången är viktig för en.

Enligt Melissa skulle det allra bästa vara att få träffa en person med både en sångpedagogs och en logopeds kompetens för att parallellt kunna jobba med både talrösten och sångrösten. En del av detta behov kan härledas till att det idag är svårt att hitta sångpedagoger med transspecifik kompetens:

Melissa: Jag känner många som i en transition har ganska svårt att hitta sin nya sångröst. Bara för att man har gått hos en logoped så betyder inte det att man vet hur man ska sjunga. [...] Om man på egen hand ska hitta en sångpedagog som ska hjälpa en att feminisera eller maskulinisera sin röst så är det svårt att veta vem man ska vända sig till. Jag har haft folk som har frågat mig vilken sångpedagog jag tycker att de ska vända sig till. Och det är ju lite svårt att svara på för att det är svårt att veta vilka sångpedagoger som dels har ett bra bemötande och dels har kompetens för sådana typer av röstförändringar, stämbandsförändringar eller andra röstförändringar. Så det är svårt att veta att man kommer till någon man kommer vara trygg hos med sina röstfrågor. Och det är ju lite beklagligt att det är så svårt att veta vem man ska vända sig till, för att kompetensen ofta inte finns.

P har i sin intervju berättat att hen aldrig haft en sångpedagog som själv är transperson och Melissa och flera av de andra informanterna har gett uttryck för att de dessutom inte känner till några sångpedagoger i Sverige som är specialiserade på transpersoners röster. Några av dem har sökt aktivt utan resultat och Melissa beskriver hur hon även fått frågan från andra transpersoner som bett om rekommendationer. Eftersom logopederna inte är utbildade sångpedagoger och endast arbetar med rösten i tal, skulle sångpedagogernas kompetens behövas för att hela personens röst ska kunna följa med i transitionen. Det kan tänkas peka på en lucka i sångpedagogernas kunskaper att informanterna inte känner till några sånglärare med denna specifika kompetens, eller eventuellt brist på synlighet hos de pedagoger som bär på denna expertis. I samtalen med informanterna har det också framkommit att de skulle vilja att sånglärare hade tillgång till fler transspecifika verktyg i sin undervisning.

Melissa: Jag hade gärna haft att skicka exempel på när andra transpersoner sjunger, hur olika transkillar och transtjejer kan sjunga och hur man har gått till väga, att lyssna på det. För en av mina sångpedagoger gav mig ”här kan du lyssna på en cisman som sjunger countertenor” och det blir ju helt fel för att, det man vill lyssna på är ju hur en transkvinna har gjort med sin röst på olika sätt. Vissa sjunger mörkt, vissa sjunger ljusst men det är ju det man vill lyssna på. [...] Man

hade behövt samla hur olika transpersoner sjunger för att spegla sig i det snarare än att spegla sig i en cisman eller ciskvinna på sätt som är kanske omöjligt att uppnå, att sjunga på det sättet. Jag hade väl kanske önskat att någon hade sammanställt det för att ha som ett pedagogiskt verktyg för att hjälpa transpersoner att hitta sin röst. Och att det liksom då kan användas av de sångpedagoger som vill ha bra transkompetens [...] Jag kan känna att jag blir väldigt illa berörd när någon säger att jag låter som någon cisman-artist eller att jag ska lyssna på någon då som en countertenor. Det känns bara helt fel för mig.

Melissa beskriver att många sångpedagoger hon mött gett lyssningsexempel som en del av sin pedagogik. Om dessa exempel är cisnormativa kan det dock få en exkluderande effekt som i exemplet där Melissa blivit ombedd att lyssna på, och indirekt även efterlikna, cismän som sjunger. Att lyssna på och försöka efterlikna ciskvinnor blir dock också exkluderande eftersom det kan presentera vokala ideal som är omöjliga att uppnå. Sångpedagoger som förevisar övningar och tekniska utmaningar är ett annat vanligt verktyg, men i och med att exempelvis P aldrig haft en transperson som sångpedagog finns det en risk att transpersoner inte heller kan spegla sig i sina lärare och deras röster. Genom att endast presentera cisnormativa lyssningsexempel för transpersoner läggs även cisnormativa förväntningar på dem. Melissa efterfrågar därför ett pedagogiskt verktyg bestående av inspelningar av transpersoner som sjunger för att erbjuda alternativa, könskomplexa och normbrytande exempel på vokala uttryck. Helen har tidigare varit inne på att hon mötts av skepsis av sina klassiska sångpedagoger när hon varit intresserad av att utforska feminiserande metoder under sina sånglektioner. På frågan om vilken typ av tekniker hon skulle vilja lära sig och hur hon skulle vilja sjunga svarar hon bland annat så här:

Helen: Jag har svårt att liksom placera det som i något så här ”jag skulle vilja sjunga som den här personen”. Lite för att jag upplever det som att ingen riktigt har utforskat den här marken där jag är, eller att väldigt få personer har gjort det.

Detta citat tyder på att även Helen saknar förebilder att spegla sig i röstmässigt vilket ytterligare pekar på att det skulle kunna vara värdefullt att sammanställa den typ av pedagogiska verktyg som Melissa föreslagit. Melissa efterfrågar också möjligheten att dela funderingar kring röstbehandlingar med sin sångpedagog.

Melissa: Det hade ju varit fint att prata med sin sångpedagog så här ”vad kommer det innebära?” än att försöka lösa det själv. Om man nu har en körledare eller en sångpedagog så vill man ju kunna prata med den om sina röstförändringar och sina funderingar och så vidare. Man vill ju ha en sångpedagog som kan säga så här ”jag har en strategi för hur vi tar din röst från punkt A till punkt B och nu börjar vi jobba med det”. Och har man en sångpedagog som inte riktigt är kompetent att göra det, då har man ju inte riktigt hamnat rätt, eller hamnat med den optimala personen, den optimala sångpedagogen, eller körledaren.

Melissa efterfrågar en sångpedagog som har tillräcklig kunskap om olika typer av behandlingar och röstförändringar som kan vara del av transerfarenheter för att kunna bolla funderingar, i stället för att försöka lista ut saker själv. Sångpedagoger bär redan på mycket expertis men i detta kapitel redogör informanternas berättelser för ett behov av att denna expertis ska utvecklas och omfatta även en transspecifik expertis.

6.3.3 Sammanfattning och vidare diskussion

I resultatkapitlets tredje tema *6.3 Normkritisk sångpedagogik* har informanterna delat med sig av erfarenheter från sångsammanhang, i egenskap av både elever och lärare, som kan relateras till denna typ av pedagogik. Utifrån dessa erfarenheter har de även utvecklat tankar som illustrerar hur sångpedagogiska sammanhang kan utvecklas för att ännu bättre välkomna transpersoner. De berättelser informanterna har delgett kan sägas representera den normkritiska pedagogik som Sauerland (2022), Björkman och Bromseth (2019) och Palkki och Sauerland (2018) beskriver. Läraren beskrivs ha en lyhörd och empatisk ingång i sin undervisning där elevens mål och önskemål får stå i fokus. Trygghet har diskuterats som en viktig del i denna typ av elevcentrerade undervisning. Bland det som skapar trygghet nämns saker som har beröringspunkter med Cayari et al (2021) rekommendationer, bland annat transspecifik kunskap hos sånglärare och ett medvetet språkbruk. Både tidigare forskning och denna studies informanter har angett att en god relation och god kommunikation mellan lärare och elev är vitala för att kunna skapa denna typ av individuellt anpassade sångundervisning.

Slutligen målar informanterna upp en bild av en slags ”framtidens sångpedagog”. Denna pedagog har rustats med en könskomplex (gender-complex) syn på röst och sång i enlighet med Rands (2009, refererad i Palkki & Sauerland, 2018) beskrivning och besitter transspecifik kompetens som möjliggör ett medvetet språkbruk samt implementering av feminiserande och maskuliniserande metoder för sång i undervisningen. Informanterna beskriver på detta sätt hur den expertis många sångpedagoger redan besitter skulle behöva utvecklas för att möjliggöra för dem att fullt ut kunna stötta sina sjungande transelever. Sammanfattningsvis har framtidens sångpedagog kunskaper om olika typer av röstförändringar, hur hormonbehandlingar kan påverka sångrösten och olika metoder för att maskulinisera eller feminisera sin sång. De besitter också en förmåga att ifrågasätta normer och presentera alternativa utmaningar samt en förmåga att låta eleven stå i fokus och använda sin experts för att ledsaga sina (trans)elever på vägen mot personligt uppsatta mål.

7. Diskussion

I detta kapitel diskuteras och problematiseras mina metodval som redogörs för i kapitel 5 för att visa hur dessa kan ha påverkat uppsatsens resultat genom sina möjligheter och begränsningar. Slutligen diskuteras vilka musikpedagogiska implikationer studiens resultat bidrar med och förslag för vidare forskning presenteras.

7.1 Metoddiskussion

Mitt val att genomföra individuella kvalitativa intervjuer grundades på att det är en metod där vi genom samtal med människor kan få kunskap om deras erfarenheter, känslor, attityder och den värld de lever i (Kvale & Brinkmann, 2017, s. 15) vilket var centralt för att kunna besvara studiens forskningsfrågor. Eftersom de berättelser studiens informanter delat med sig av varit personliga och berört frågor med nära koppling till den egna identiteten kan området för föreliggande arbete anses vara av känslig karaktär. Kvale och Brinkmann (2017) beskriver att gruppinteraktionen som uppstår under så kallade fokusgruppsintervjuer kan göra det lättare att uttrycka synpunkter som gäller känsliga ämnen samtidigt som den kan locka fram mer expressiva och emotionella uppfattningar än den mer kognitiva individuella intervjun. Fokusgruppsintervjuer kan därför lämpa sig väl för explorativa studier och skulle kunna varit ett lämpligt alternativt metodval för denna studie. Kitzinger (1994, refererad i Wibeck) menar också att deltagare i en gruppintervju kan inspireras att uttrycka sig kring olika erfarenheter efter att ha lyssnat på andra med liknande upplevelser och att samtal i grupp ger deltagarna ökade möjligheter att dela känslor och erfarenheter som går emot normerna i den dominerande kulturen. Eftersom gruppens informanter i denna studie i egenskap av transpersoner tillhör en minoritet som på olika sätt bryter mot samhällets normer skulle detta kunna ses som fördelaktigt, särskilt som en intervjusituation i grupp också skulle kunna utmana maktförhållandet mellan forskare och informant då informanterna skulle utgöra en majoritet i rummet.

Fokusgruppsintervjuer hade kunnat medföra andra etiska överväganden gällande bland annat skydd av personuppgifter då informanterna inte skulle kunna vara anonyma inför varandra. En annan risk med fokusgrupper är att det kan vara svårt att uttrycka åsikter som går emot gruppnormen vilket kan medföra att deltagarna censurerar sina uttalanden (Wibeck, 2010). Individuella intervjuer som metod har möjliggjort för informanterna att utveckla och fördjupa sina personliga resonemang utan påverkan sinsemellan. Detta kan ha resulterat i mer utförliga beskrivningar och att informanterna kunnat fokusera mer koncentrerat på sina egna berättelser och perspektiv vilket eventuellt kunnat försvåras under en mer livlig gruppdiskussion. Valet att genomföra individuella intervjuer medförde också att jag i större utsträckning hade möjlighet att anpassa mig till informanternas önskemål om tid och plats för intervjun, vilket enligt

Kvale och Brinkmann (2017) alltid är viktigt och i detta fall även möjliggjorde deltagandet av informanter som var verksamma och bosatta i olika städer. Både individuella intervjuer och fokusgruppsintervjuer hade således kunnat föra med sig fördelar och nackdelar som på olika sätt påverkat studiens resultat.

Då studiens informanter tillhör en minoritet som delat med sig av personlig information som kan klassas som känslig (Vetenskapsrådet, 2024) har det krävts noggranna överväganden kring vilken information som skulle tas med i den färdiga uppsatsen. Viss personlig information ansågs vara nödvändig för att förstå den kontext informanterna pratat utifrån, samtidigt som viss personlig information inte kunnat stå med då skydd av informanternas identitet vägt tyngre (Vetenskapsrådet, 2024). I presentationen av informanterna delges därför bara kortare beskrivningar som bedömts ge tillräcklig grund för att förstå studiens resultat. Det som tagits upp är en beskrivning av informanternas pronomen och hur de identifierar sig tillsammans med en kortare beskrivning av musikalisk bakgrund och deltagande i sångpedagogiska sammanhang. Informanterna besitter en rad olika musikaliska kompetenser som exkluderats och resultat kopplat till genrer har endast beskrivits med hjälp av de generella samlingsbegreppen ”klassiska genrer” och ”CCM-genrer”. Mer detaljerad information angående bland annat specifik genretillhörighet och olika musikaliska sammanhang hade visserligen kunnat bidra med intressanta aspekter men bedömdes bli alltför utlämnande och har därför utelämnats från texten i enlighet med Vetenskapsrådets riktlinjer (2024).

Värt att uppmärksamma och diskutera är även min roll som forskare i föreliggande studie. I den kvalitativa intervjun skapas materialet i ett samspel mellan intervjuare och informant och handlar alltså inte om intervju material som endast ”samlas in” (Kvale & Brinkmann, 2017, s. 233). Mina frågor har lett fram till de aspekter av ämnet som intervju personerna tagit upp och mitt sätt att lyssna och följa upp det de berättat har också påverkat samtalens förlopp. Detta kan bli problematiskt då jag som cisperson undersöker ett ämne utifrån ett transperspektiv. För att undvika att påverka materialet i för stor utsträckning skapade jag medvetet utrymme i intervjuguiden för öppna frågor som syftade till att informanterna fritt skulle få möjlighet att lyfta saker de själva tyckte var viktiga. Samma problematik rörande min roll som forskare återfinns i analysprocessen. Genom att analysera materialet med hjälp av queerteoretiska och transteoretiska perspektiv var min förhoppning att kunna bibehålla ett transperspektiv genom hela processen och därmed förebygga att jag som cisperson skulle färga resultatet på ett snedvridet sätt. Det är däremot svårt, för att inte säga omöjligt, att som forskare vara helt objektiv men jag har strävat efter det som Wibeck (2010, s. 15) kallar för ”reflexiv objektivitet” genom att reflektera över mina egna bidrag till produktionen av kunskap.

7.2 Musikpedagogiska implikationer

Denna studie har belyst transerfarenheter som rör den egna rösten och olika sångpedagogiska sammanhang. En del av studiens resultat visar att det är centralt för sånglärare att ha en grundläggande kunskap om begrepp och erfarenheter som rör transpersoner och deras röster. Genom att ta del av denna uppsats kan sångpedagoger och andra lärare som undervisar i olika typer av sångpedagogiska sammanhang lägga en grund till denna transspecifika kompetens. Eftersom studiens informanter deltagit i sångundervisning både som lärare och elever har de flera ingångar till ämnet och har reflekterat kring saker som rör sångundervisning från flera håll. De bär därför på ovärderliga perspektiv som jag gjort mitt allra bästa för att förmedla i denna uppsats. Studiens resultat visar negativa erfarenheter av sångundervisning som problematiseras och kan bidra med kunskaper om vad man som sångpedagog bör undvika. Studiens resultat visar också positiva erfarenheter av sångundervisning och saker informanterna själva tar i beaktande när de undervisar som kan bidra med kunskap om vad man som sångpedagog bör sträva efter. Att informanterna i föreliggande studier redogjort för olika syn på, och relation till, sin röst i tal och sång kan också bidra med förståelse för att gruppen transpersoner består av individer med nyanserade och mångfacetterade upplevelser. Detta belyser vikten av en elevcentrerad pedagogik som genomsyras av god kommunikation och individuella lösningar där elevens egna målsättningar och välbefinnande får stå i centrum.

7.3 Vidare forskning

I Sverige finns i skrivande stund (vintern 2024) inga empiriska musikpedagogiska studier på området transpersoner och sång utöver de studier som genomförts av studenter vid landets musikhögskolor. Eftersom transpersoner redan nu deltar i många olika sångpedagogiska sammanhang är det hög tid att detta forskningsområde etableras även utanför musikhögskolorna. I och med att forskning på området är bristfällig har studenterna på landets musikhögskolor ofta centrerat sina studier runt öppna och breda forskningsfrågor. Detta kan i ett första skede ge värdefulla resultat, men behovet finns också att djupdyka och undersöka mer specifika aspekter rörande transerfarenheten för att få mer precisa svar. Forskningen skulle även kunna hjälpa till att utforma den typ av pedagogiska material som efterfrågas av studiens informanter. Ju mer information som finns att tillgå, desto större möjligheter finns det för lärare att utforma sin undervisning på vetenskaplig grund även när det gäller transpersoner och deras (sång)röster.

Referenser

1177. (2024) *Könsidentitet och könsuttryck*. Sveriges alla regioner. Hämtad 2024-11-09 från: <https://www.1177.se/liv--halsa/konsidentitet-och-sexuell-lagning/konsidentitet-och-konsuttryck/>
- Alm, E., Bremer, S., Nord, I. & Schmitt, I. (2020) Queer- och transforskning. I A. Lundberg & A. Werner (Red.), *En introduktion till genusvetenskapliga begrepp*. Nationella sekretariatet för genusforskning. Hämtad från: <http://sh.diva-portal.org/smash/get/diva2:1048202/FULLTEXT02.pdf>
- Alvehus, J. (2019). *Skriva uppsats med kvalitativ metod: en handbok*. (1 uppl.). Liber.
- Ambjörnsson, F. (2016). *Vad är queer?*. (2 uppl.) Natur & kultur.
- Bergesen Schei, T. (2007). *VOKAL IDENTITET En diskursteoretisk analys av profesjonelle sangeres identitetsdannelse*. [Avhandling för graden dr. art. Griegakademiet, Institutt for musikk, Universitetet i Bergen].
- Björkman, L. & Bromseth, J. (red.) (2019). *Normkritisk pedagogik: perspektiv, utmaningar och möjligheter*. (1 uppl.). Studentlitteratur.
- Brent Fisher, J. (2020). *Navigating Transgender Identity in a Gay Men's Chorus: A Qualitative Exploration* [Doctoral dissertation, Ohio State University].
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (2., [rev.] uppl.). Liber.
- Cayari, C. (2019). Demystifying trans*+ voice education: The transgender singing voice conference. *International Journal of Music Education*, 37(1), 118–131. <https://doi.org/10.1177/0255761418814577>
- Cayari, C., Graham, F. A., Jampole, E. J., & O'Leary, J. (2021). Trans Voices Speak: Suggestions from Trans Educators about Working with Trans Students. *Music Educators Journal*, 108(1), 50–56. <https://doi.org/10.1177/002743212111038481>
- Cerda, J. (2023) *Unga transpersoner och sång*. [Självständigt arbete på grundläggande nivå (yrkesexamen), Kungliga Musikhögskolan i Stockholm].
- DO (2024) *Diskrimineringsgrunder*. Diskrimineringsombudsmannen. Hämtad 2024-09-25 från: <https://www.do.se/diskriminering/diskrimineringsgrunder>
- Fejes, A. & Thornberg, R. (red.) (2019). *Handbok i kvalitativ analys*. (3 uppl.). Liber.
- Frisén, L., Söder, O., & Rydelius, P-A. (2017). Kraftig ökning av könsdysfori bland barn och unga. *Läkartidningen 9–10/2017*. Hämtad 2024-11-09 från: <https://lakartidningen.se/klinik-och-vetenskap-1/artiklar-1/klinisk-oversikt/2017/02/kraftig-okning-av-konsdysfori-bland-barn-och-unga/>
- Graham, F. (2022). To T or not to T: The transmasculine singing voice on hormone replacement therapy. *Voice and Speech Review*, 16(2), 180-199.
- Gustavsson, M. (2019) ”Att ett trebokstavspronomen kan vara skitjobbigt” *En kvalitativ studie om transpersoners erfarenheter av sångundervisning*. [Examensarbete, Göteborgs universitet].

- Hartvig, A. (2021) *Röster i förändring. En kvalitativ studie om sångpedagogers inkludering i enskild sångundervisning och körundervisning ur ett transperspektiv*. [Examensarbete, Luleå Tekniska Universitet].
- Hines, S. (2018). *Is Gender Fluid?: a primer for the 21st century*. Thames & Hudson.
- Holmqvist, S. & Werner, A. (2023). *Feministiska kulturstudier – En introduktion*. (1 uppl.). Studentlitteratur.
- Jones, T. W. (2023). *Reviled, reclaimed and respected: the history of the word 'queer'*. The Conversation. Hämtad 2025-01-09 från <https://theconversation.com/reviled-reclaimed-and-respected-the-history-of-the-word-queer-197533>
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (3., [rev.] uppl.). Studentlitteratur.
- Larsson, E. (2023) *Transpersoners upplevelse av röst och sångundervisning. En fenomenografisk intervjustudie om fyra unga vuxna transpersoners uppfattningar om fenomenen röst användning och sångundervisning*. [Självständigt arbete på avancerad nivå (yrkesexamen), Kungliga Musikhögskolan i Stockholm].
- Lemon-McMahon, B. (2019) *The singing voice and vocal identity: Investigating the perceptions and beliefs of singers and teachers* [Honours Degree of Bachelor of Arts, Macquarie University].
- Lindblad, P. (1992). *Rösten*. Studentlitteratur.
- Nationalencyklopedin. (u.å.). Queer-. I *Nationalencyklopedin*. Hämtad 2023-05-31 från: <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/queer>
- Palkki, J. (2020). "My voice speaks for itself": The experiences of three transgender students in American secondary school choral programs. *International Journal of Music Education*, 38(1), 126-146.
- Palkki, J. & Sauerland, W. (2019). Considering gender complexity in music teacher education. *Journal of Music Teacher Education* 28(3), 72–84.
- RFSL. (2023) *Begreppsordlista*. Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners, queeras och intersexpersoners rättigheter. Hämtad 2024-11-09 från: <https://www.rfsl.se/hbtqi-fakta/begreppsordlista/>
- RFSU. (2024). *Vad är trans?* Riksförbundet för sexuell upplysning. Hämtad 2024-11-09 från: <https://www.rfsu.se/sex-och-relationer/for-dig-som-undrar/kropp-och-kon/trans-och-cis/vad-ar-trans/>
- Sauerland, W. (2022). *Queering vocal pedagogy: a handbook for teaching trans and genderqueer singers and fostering gender-affirming spaces*. Rowman & Littlefield Publishers.
- SFS(2018:218) Dataskyddsförordningen (GDPR)
- SFS(2008:567) Diskrimineringslag
- SFS(2003:460) Etikprövningslagen
- Silveira, J. M. (2019). Perspectives of a Transgender Music Education Student. *Journal of Research in Music Education*, 66(4), 428–448. <https://doi.org/10.1177/0022429418800467>

- Simon, L. (2021) "Är jag ignorant?" *En kvalitativ intervjustudie om individuell sångundervisning för transpersoner*. [Examensarbete, Musikhögskolan i Malmö, Lunds Universitet].
- SOU:2017:92, *Transpersoner i Sverige. Förslag för stärkt ställning och bättre levnadsvillkor*. Stockholm 2017: Elanders Sverige AB. Hämtad från: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/statens-offentliga-utredningar/2017/11/sou-201792/>.
- Summanen, E. & Wurm, M. (Red.). (2023). *Trans: fakta, forskning och erfarenheter* (1 uppl.). Natur & Kultur.
- Sällström, G. & Sällström, J.F. (1988). *Människorösten: så underfull, så full av liv*. Edition Reimers.
- Transformering. (2024a). *Kön*. RFSL Ungdom/Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners, queeras och intersexpersoners rättigheter. Hämtad 2024-11-08 från: <https://transformering.se/vad-ar-trans/kon>
- Transformering. (2024b). *Röstträning för transpersoner*. RFSL Ungdom/Riksförbundet för homosexuella, bisexuella, transpersoners, queeras och intersexpersoners rättigheter. Hämtad 2024-10-21 från: <https://transformering.se/vard-halsa/annan-behandling/rosttraning>
- Trost, J. (2010). *Kvalitativa intervjuer*. (4., [omarb.] uppl.). Studentlitteratur.
- Manion, J. (2014) Transbutch. *TSQ: Transgender Studies Quarterly*, 1(1–2), 230–232. <https://doi.org/10.1215/23289252-2400127>
- Vetenskapsrådet. (2024). *God forskningssed*. [Elektronisk resurs]. Vetenskapsrådet. <https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2024-10-02-god-forskningssed-2024.html>
- Wibeck, V. (2010). Fokusgrupper: om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod. (2., uppdaterade och utök. uppl.). Studentlitteratur
- Woodruff, Neal W. (2011). *Contemporary Commercial Voice Pedagogy Applied to the Choral Ensemble: An Interview with Jeannette LoVetri*. Olivet Nazarene University; Olivet Scholarship. ONU Digital Collections. <https://jstor.org/stable/community.37867862>
- Zimmerman, F. (2021). *Klass, etnicitet och kön: en introduktion för lärare*. (1 uppl.). Studentlitteratur.

Bilaga 1.

Stockholm den 17:e oktober 2024

Informationsbrev om deltagande i forskningsstudie om transpersoners erfarenheter av sång, röst och sångundervisning utifrån ett lärarperspektiv.

Hej!

Du får det här informationsbrevet för att du har visat intresse för att delta i en forskningsstudie om transpersoners erfarenheter av sång, röst och sångundervisning utifrån ett lärarperspektiv. Efter att ha läst igenom informationen finns ett samtyckesavtal längst ner i detta brev som jag ber dig att underteckna innan studien påbörjas.

Som deltagare i studien kommer du att träffa mig vid ett tillfälle för att medverka i en intervju som varar i ca 1–1,5 timme. Frågorna kommer att handla om dina erfarenheter av den egna rösten samt sång och sångundervisning både utifrån ett lärarperspektiv och ett elevperspektiv. Det är upp till dig vad du väljer att dela med dig av under vår träff och du kan när som helst välja att inte svara på en fråga eller att avbryta din medverkan. Våra möten kommer att spelas in med ljudupptagning och slutligen resultera i en uppsats som kommer att publiceras offentligt på den universitetsgemensamma databasen diva-portal.org. Ljudfilerna kommer att sparas som längst till att arbetet med uppsatsen är färdigt och sedan raderas.

Syftet med studien, och uppsatsen som våra samtal kommer att ligga till grund för, är att lyfta fram era olika erfarenheter av röst, sång och sångundervisning med förhoppningen att detta kan öka medvetenheten om hur sångundervisning kan utformas för att bli mer välkomnande och bekräftande för transpersoner. Sång och den egna rösten kan vara starkt kopplat till den egna identiteten men trots att personer som öppet identifierar sig som transpersoner (t.ex. (trans)kille/man, (trans)tjej/kvinna, ickebinär, genderfluid, genderqueer eller person med könsidentitet som på annat sätt frångår cisnormen) är en växande elevgrupp finns det idag i princip ingen svensk forskning kring transpersoner och sång. Denna studie är ett litet steg i att försöka ändra på det.

I enlighet med Vetenskapsrådets forskningsetiska principer är det frivilligt att delta och du har som deltagare rätt att när som helst och utan motivering dra dig ur studien. Uppgifter om vem du är och vad du har sagt under våra träffar kommer att lagras digitalt i en mapp på skrivbordet på en lösenordskyddad privat dator för att säkerställa att inga obehöriga kan ta del av dem. Materialet från intervjuerna samt den färdiga uppsatsen kommer pseudonymiseras så att inga svar kan härledas till en specifik person. Genom att tacka ja till att medverka i studien godkänner du att jag får lagra dina kontaktuppgifter i enlighet med PUL och GDPR.

Vid övriga frågor är du varmt välkommen att höra av dig!

Bästa hälsningar,

Josefina Cerda

Pronomen: hon

josefina.cerda@student.kmh.se

Ämneslärarprogrammet i musik,
Kungliga Musikhögskolan

Handledare

Veronika Muchitsch

veronika.muchitsch@kmh.se

KMH Kungl.
Musikhögskolan

KMH Kungl.
Musikhögskolan

Stockholm den 17:e oktober 2024

Jag ger mitt informerade samtycke till att delta i forskningsstudien och att:

- delta i samtal som spelas in och sedan utgör grundmaterialet till en uppsats.
- mina personuppgifter får lagras under tiden för arbetet (namn, kontaktuppgifter, röstinspelning).
- jag när som helst utan motivering får dra tillbaka mitt samtycke.

Deltagarens signatur: _____ Ort och datum: _____

Namnförtydligande: _____

Bilaga 2.

Intervjuguide: Transpersoners erfarenheter av röst, sång och sångundervisning utifrån ett lärarperspektiv.

Starta inspelning

- Presentation av mig (lapp)
- Presentation av dig (lapp)

Några uppvärmningsfrågor (vid behov)

- Ris eller pasta?
- Hemmakväll eller utekväll?
- Sommar eller vinter?
- Te eller kaffe?
- City eller landsbygd?
- Chips eller godis?
- Om du var tvungen att få en ny allergi, vilken skulle du välja?

Frågor

Introducerande frågor

- Du berättade att du just nu... (återge summering av svar från presentationen)
- Kan du berätta lite mer om din bakgrund, särskilt kopplat till sång och musik.
- Hur länge har du sjungit?
- Berätta om när du började sjunga. Varför började du sjunga? Sjunger du fortfarande av samma anledning?
- I vilka sammanhang? Kör, privatlektioner, band, via skolan, kulturskolan, kyrkan/religiöst sammanhang, musikläger, annat?
- Sjunger du aktivt nu? I vilken form? Vilken typ av musik sjunger du?
- Har du någon utbildning inom sång/musik/pedagogik?
- Undervisar du aktivt nu? Vilka personer och i vilka sammanhang?

Områden att prata om

• Associationer

- Vad var dina associationer när du fick förfrågan från mig att delta i den här intervjun? Finns det något särskilt som du skulle vilja att vi pratade om idag? Det kan vara något du är extra intresserad av eller något du tycker känns extra viktigt att lyfta?

• Sångpedagogik

- Berätta om olika normer kring kön som du mött i olika sångsammanhang. Hur hanterar du dem som elev? Hur hanterar du dem som lärare?
- Vad kan man som lärare göra för att underlätta för transpersoner att ”komma ut” eller vara öppna med sin identitet i sångsammanhang?
- Behöver sångpedagoger någon särskild kompetens för att undervisa transpersoner?

• Relationen till den egna rösten

- Hur viktig är din röst för din identitet/ditt könsuttryck?
- Berätta om din relation till den egna rösten. Har ditt förhållande till din röst eller ditt sätt att använda rösten på förändrats eller sett olika ut under olika perioder av ditt liv?
- Berätta om positiva erfarenheter av din sångröst.
- Berätta om negativa erfarenheter av din sångröst.
- Hänger dessa erfarenheter ihop med dina erfarenheter av talrösten eller ser dessa erfarenheter annorlunda ut?
- Diskutera musikens och sångens roll i ditt liv. Vad betyder sången för dig?

- **Erfarenheter av sångundervisning som elev**

- Berätta om positiva erfarenheter av sångundervisning.
- Berätta om negativa erfarenheter av sångundervisning.
- Finns det något du önskar att fler sånglärare/ledare/pedagoger tänkte på i sin undervisning?
- Tankar om könsdysfori i sångsammanhang. Har du egna erfarenheter av det? Kan det förebyggas? Hur i så fall? Hur kan det ta sig uttryck? Finns det påverkbara faktorer som kan underlätta eller förvärra?
- Tankar om könseufori i sångsammanhang. Har du egna erfarenheter av det? Kan det främjas? Hur i så fall? Hur kan det ta sig uttryck? Finns det påverkbara faktorer som kan underlätta eller främja?
- Har du alltid känt att du kunnat vara öppen med din identitet i sångsammanhang? Hur påverkade det dig?

- **Erfarenheter av sångundervisning som lärare**

- Hur ser du på din egen roll som lärare/pedagog?
- Vad är viktigast för dig i din yrkesroll?
- Har du undervisat transpersoner i sångsammanhang/andra musikaliska sammanhang? Skiljer det sig på något sätt från att undervisa cispersoner? Finns det något särskilt som enligt dig är viktigt att tänka på?
- Vad är enligt dig ett bra bemötande och hur skapas det på bästa sätt?
- Vad är enligt dig det centrala i sångundervisning?
- Hur skapas sångundervisning och sångpedagogiska sammanhang som är välkommande och bekräftande för transpersoner?
- Har du några konkreta tips till sångpedagoger som undervisar transpersoner?

Ytterligare områden

- **Behandlingar som påverkar rösten**

- Har du erfarenhet av röstträning/röstterapi/röstbehandling hos logoped?
- Har du erfarenhet av hormonbehandling som påverkar rösten?
- Finns det tillgänglig information/forskning för den som vill lära sig mer?

Avslutande frågor

- Finns det något jag inte har frågat dig om som du tycker att jag borde fråga?
- Något annat du vill tillägga?

Följdfrågor

- Kan du säga något mer om det?
- Kan du ge en mer detaljerad beskrivning av vad som hände?
- Har du fler exempel på det?
- När du säger...menar du då...?
- Vad har du för åsikt om det som hände?
- Vad känner du för det? Vad var din känslomässiga reaktion på den händelsen?
- Vad gjorde du då?

Påminna om möjligheten att välja sitt alias i uppsatsen för att säkerställa att det är ett namn som känns bra.

Tack för idag!